



Ayurvedasrama Series—11.

# HINDU MEDICINE

AN ADDRESS

Delivered at the Hindu University Foundation  
Ceremony at Benares.

BY

**Mahamahopadhyaya Kaviraj Gananath Sen,**

M. A., L. M. S.

*with Telugu Translation*

BY

**Vaidyaratna Pandit D. Gopalacharlu,**

A. V. S., A. M. B.

*Principal, Madras Ayurvedic College and Senior Physician, Madras Ayurvedic  
Free Dispensary, Madras. Ex-President Ayurvedic Congress, Malad̄ar -  
All India Ayurvedic Conference Bombay, President, All-India Board  
of Ayurvedic Education, Allahabad, U. P.; Examiner & Member,  
Text Book Committee, Ayurvedic and Unani Tibi College, Delhi.  
Examiner Mysore Govt Ayurvedic Vidvat Examinations  
and, of D. A. V. College, Lahore.*

---

**AYURVEDASRAMA, MADRAS.**

1916.

---

*Registered Copy-right.*

---

MADRAS :

PRINTED AT THE AYURVEDIC PRINTING WORKS,

*55, Acharappen Street, George Town,*

AND PUBLISHED FROM AYURVEDASRAMA, MADRAS.

---

# హిందూ విశ్వవిద్యాలయము ఆయుర్వేద ప్రశస్తి.

---

ఇది

వాగ్దాసీపుణ్యున జరిగిన హిందూ విశ్వవిద్యాలయ

శంకుస్థాపన మహోత్సవమయమున

మహానుభావ హూపాధ్యాయ కవిరాజ్, గణనాథసేక్, ,

ఎమ్. ఏ., ఎల్. ఎమ్. ఎస్. గారితో

సాంగ్లభాషయందు వివచితము.

వైద్యులైన పండిత డి. గోపాలాచార్యులు,

ఏ. బి. యస్., ఏ. యమ్. డి., గారితో

సాంస్క్రీకృతము.

---

చెన్నపురి.

౧౯౧౬ సం॥

రిజిస్టరు - కాశీరైటు.

---

---

చెన్న పురి :

55, ఆచారప్పన్ వీధియందుగల

వైద్యరత్న, పండిత డి. గోపాలాచార్యులవారి  
స్వకోయాయుర్వేద ముద్రాయంత్రమున ముద్రింపబడి  
ఆయుర్వేదాశ్రమమున ప్రకటింపబడియె.

---

---

# వీ రి క.

---

సకలకలాలోవిదులనును, సమస్తవిద్యలనును ప్రధానవిద్యాపీఠముగు  
 వారాణసీ ట్రైత్రమున 1916 ఏప్రిల్ 4-వ దినమున జరిగిన హిందూవిశ్వవిద్యా  
 లయశంకుస్థాపన మహోత్సవము భారతదేశమందలి పండుగదినములలో నొక  
 టిగియున్నది. అత్తరి ఆయాశాస్త్రములయందు పారీణతగాంచిన విద్యా  
 శాగదులచే ప్రాచ్యప్రతీచ్యశాస్త్రముల యొన్నత్యమును వానివిశాలతను  
 వానిభేదములను విపులముగ దెలుపు మహోపన్యాసములు వెక్కు లుపన్య  
 సింపబడెను. అందు ఆయుర్వేదమును, నానితత్వమును, అందలి విషయములను  
 విశదపరుచు అభిభాషణమును మహామహోపాధ్యాయ కవిరాజ గణనాథసేక  
 యును. ఎ. ఎల్. యమ్. అండ్రే. ఎస్. గారిచే నాంగ్ల భాషయందు జడవ  
 గొను క్షయ్యుపన్యాసము ప్రాచ్య ప్రతీచ్య వైద్యవిద్యావైద్యమునో గూ  
 డిన వైద్యపుంగవునిచే నతినీపుణముగా ను విమగ్న నాయంతముగను విరచితము. ఇట్టి  
 వినయములు సామాన్యముగ నందరికిని దెలియుట యవసరముగుటచే మొదట  
 నీ వ్యాసమును ఆంగ్ల భాషయందే ముద్రించి ప్రచురించితిని. దీనింజదివి రుచి  
 గనిన సోదగ దేశీయవైద్యులును ఇతరమిత్రులునునగు ననేకులు దేశభాషల ప్రదు  
 రించిన దేశీయవైద్య సామాన్యలకును ఇతరులకును నుపయోగమిగునని తోరి  
 యుండెరి. వారికోర్కె ననుసరించి యీ పాత్రమును నామాతృభాషయగు  
 నాంధ్రీభాషయందు ముస్కొందు పరివర్తన మొనరించి యాయుర్వేదాశ్రమ  
 గ్రంథమాలయందలి ౧౧ గుచ్ఛముగ ముద్రించితిని. పాశ్చాత్యవైద్యసాంకే  
 కములగు ననేకపదములను పరివర్తన మొనర్చునపుడు వానికి దగు పదము  
 దేశభాషల దొంకమిచే నా యాంగ్ల పదములను ఆభాషయందే చూపుచు వాని  
 యభిప్రాయము నాంధ్రీభాషలో జూపినాడను.

ఆయుర్వేదమన నెద్దియో తెలియక పరిహాసము జేయువాగలకు ఈపాత్తము వారినందేహములను నిస్సంశయముగ దీర్చగలదని తలచెదను. ప్రాచ్యప్రతీచ్య వైద్యవిద్యా నిపుఁజితోగూడిన యిట్టి యుభయజ్ఞాన మిశ్రములగు గ్రంథములు నెక్కులు వెడలి దుఁగిమాన వైద్యుల యంధకామును మహాష్టల జ్ఞాన తేజోవిశేషముతోగూడిన యాయుర్వేదవిజ్ఞానము నిశ్చయముగ బోగొట్టగలదు.

ఇందు పరివృత్తనము ముద్రణము మొదలగువానిచే నెక్కులోపము లుండవచ్చును. పాఠక మహాశయులు విమర్శించి తెలిపిన విధేయతతో నందు కొనుచున్నాడను. వానిని పునర్ముద్రణమున సవరించుచున్నాడను.

౧౨-౨౦-౧౬.

ఆయుర్వేదాశ్రమం. }

ఇట్లు,

పండిత డి. గోపాలాచార్యులు.



మహా ముఖ్యమంత్రి పాపయ్య కి విరాట్, నరసింహారావు, నేకా,  
ఎమ్. పి, ఎల్. ఎమ్. ఎస్.



# హిందూవిశ్వవిద్యాలయము

ఆ యు ర్వే ద ము.

మహామహోపాధ్యాయ కవిరాజు గణనాథనేక

ఎం. ఏ., ఎల్. ఎమ్. ఎస్., గారి

య భి భా ష ణ ము.

భో భో మహారాజా, నారీమణులారా, నరపుంగవులారా!

హిందూ విశ్వవిద్యాలయ భాస్కరోదయ సమయ విభ్రాజమాన దివ్యతేజః పుంజావృతంబగు నిక్కాలంబున నేను మీయెదుట ఆయుర్వేదవైద్యమునుగూర్చి యుపన్యసింప గల భాగ్యమును బహుసేవించి భారతీయుడనని యధార్థముగ చెప్పకొను ప్రతిమానవుడును భారతదేశ కళ్యాణమును మనః పూర్వకముగ నభిలషించు ప్రతివ్యక్తియును గాఢితమమగు శ్రద్ధను బూనదగిన విషయములలో నిదియొక్కటి. ప్రాణసం రక్షణ దక్షమగు నీమహోన్నత ఆయుర్వేదవైద్య విద్యా శాఖను పునరుద్ధారణ మొనరించుటలో నిర్భీకముగ భిన్నము లగు బహువిషయములను గమనించవలసి యుండుటచే అపూ ర్వమగు నిట్టి మహాత్సమయమున సర్వావలోకనములను సమ

గ్రముగ పరికించి విన్నవింపగల సామర్థ్యము నాకులేదను  
 సందియము నన్నధికముగ బాధించుచున్నది. అయినను నేను  
 నేడు మానసియులగు పండిత మదనమోహన మాలవ్యగారి  
 తూర్యనినాదము నాలకించెడియు నేనుసన్నద్ధుడను కాకున్నచో  
 ఏమహాసియులు దయామయులై నన్నింతకాలము నుండియు  
 అఖిలభారతాయుద్వేద పరిషదమునకును ఆపరిషదమువలన  
 నేర్పరుపబడిన అఖిలభారతాయుద్వేద పరీక్షకసంఘమునకును  
 చేరిన బాధ్యతలతోగూడిన కార్యములందు నియోగించిరో  
 వారు నన్ను కృతఘ్నుడగు నేవకునిగ భావించురని నేడు  
 నుపన్యసించుట నావిధియని నిశ్చయించితిని. ప్రేమామయు  
 డగు సర్వేశ్వరుడును దయాశీలురగు దొరతనమువారును  
 మీపై నిడిన పునరుద్ధారణ మహాకార్య నిర్వహణమునందు  
 మీరాయుద్వేద విషయమునగూడ యధాభాగముగ చూప  
 దగిన శ్రద్ధను చూపెదరుగాక యని మీ న్యాయబుద్ధికి  
 విన్నపించుకొనుచు నాలోపములను మన్నింప బ్రార్థించుచు  
 న్నాను. ఇట్టి యవకాశమును మీరు నాకొసంగినందులకు  
 మనఃపూర్వకమగు వందనసహస్రము లాచరించుచున్నాను.

—( దృష్టిపథమునందున్న యవధి. )—

భారతీయులమగు మనకు ప్రాచీన భారతశబ్దము బహుశ  
 నూచనాభరితముగ కనబడును. ఆశబ్దము నాశ్రయించిన  
 మధురగానము ప్రాచీన కాలమం దుండియుండిన బహుభోత్తమ

విషయములను మనమనోనేత్రములకు గోచరింప జేయుచుం  
 డును. అట్టివి కలవనుటకు సందియ మినుమంతయును లేదు.  
 నుహత్తమముగా నా ప్రాచీనకాలమందలి స్థితిని అంతరింపక  
 నిలిచియున్న గ్రంథరాజములు మన కెరిగింపజాలినంతటి విజ్ఞాన  
 మునుబట్టి మనము విలోకించినచో నయ్యవి నిర్మలముగ గాక  
 నాచ్ఛాదితములుగ మనకు గోచరమగుచున్నవి. కడలేనిశిథిల  
 ముల వరుసలును ప్రకాశమానములగు సత్యములును శిథిల  
 గర్భగతములగు సత్యములును ప్రాచీనకాలమునందు చక్ర  
 వాళమున మహోన్నతముగ దీప్తిమంతమై నిజప్రకాశమున  
 విశ్వమునంతయు మిరుమిట్లు గొలిపిన మహాసాధమునందలి  
 గృహాంతరిభాగము విచ్చిన్నముగాగ మిగిలిన స్తంభములును  
 మనకు గోచరమగుచున్నవి.

ఇట్టి గాఢమగు విశ్వాసమును బడసియే హిందూ విశ్వ  
 విద్యాలయమును నెలకొల్పిరని నేను విశ్వసించెదను. గతిం  
 చినదానికి చింతించుటకు మాత్రమేగాక అచటనున్న రత్న  
 ములగనులను ఇంగితజ్ఞులమై త్రవ్వటకు మనము కంకణము  
 గట్టుకొంటిమిగాన నామహాశయము సాకారమగుట బహు  
 కాలమునాటి మాటగాదని మనమందరము నూహించి విశ్వ  
 సింహుచున్నాము. ఆరత్నముల గనులిప్పుడుగూడ నిచట కలవు  
 గాని యవి శిథిలగర్భములనిమిడియున్నవి. గాన నాశిథిలముల  
 నన్నేపించుటకు మన మిప్పుడు మనకు పాశ్చాత్యవిద్యవలన

గలిగిన వైపుణ్యము నుపయోగింప దలంచితిమి. గాన నానిజ్ఞేపమును మనము కరగతి మొనరించుకొనువరకు మనము దీక్షనువదలువారముగాము. విరమించువారముగాము. ఆరత్న నిచయములను మరల సానబెట్టి సమృద్ధమొనరించి సర్వప్రపంచమునందలి భావినంతటివారికిని మనము శాశ్వత నిధినొసంగ దీక్షవహించితిమి.

—( ఆయుర్వేదవైద్యముయొక్క ఆశయములు, అర్హతలు. )—

భారతీయుల యదృష్టమున పారిభాషికమున నాయుర్వేదమనబడు నీహిందూవైద్యము శిథిలగర్భ గర్భితమయ్యును సజీవమై యుపయుక్తమును ప్రాణప్రధానమునగు నేవచేయుచున్నది. తన జన్మభూమియగు నీదేశమునం దయ్యది రోగపీడితులగు ప్రాణికోటికొరకు సానుకంపమై నేటికినిగూడ పోరు సలుపుచు నేయున్నది. తక్కిన వివిధసాంప్రదాయకములగు వైద్యవిధానములన్నియు నేకమై రక్షించుప్రాణులకంటె నీవిధానము వేయిమడుంగు లధికమగు ప్రాణుల రక్షించుటయేగాక పెక్కుసారులు వైదేశిక వైద్యవిధానములు నిరుపయుక్తములైన పట్ల తాను ప్రాణరక్షకమై యీ యాయుర్వేదవిధాన మాత్మసత్తాకమును స్థిరపరచియుండెను. తక్కిన విధానము లన్నియును ఆయుర్వేద మహామాతకు విభక్తసంతానమేగాని అన్యముగాదు. ఆయుర్వేదము చిరకాలజీవియై పూర్వకాలమున నాశన ప్రబలకారణములు కలిగినపట్లగూడ వానికి లొంగక నిలువ

గలిగి యుండెను. ప్రభుత్వమువారును ప్రజలును గూడ నిట్టి మహోత్తమముగు నాయుర్వేదార్హతలను లెస్సగా గురితింప గలిగినచో శాంతైశ్వర్యముల కాకరమును సుప్రకాశితము నగు ప్రస్తుతకాలమునందు వెనుకటికన్న నత్యధికోపయుక్త మగు జీవన మీవిధానమునకు లభింపగలదు. ఇట్లు చెప్పుట అతిసాహసముతో గూడిన ప్రవచనము కాదని నేను నమ్మెదను.

“ప్రాణరక్షణ మొనరింపుము ” “ ఐహికలాభము నపేక్షింపక ప్రాణరక్షణ మొనరింపుము ” అనునదియే ఆయుర్వేదమునకు నిరంతరమును రక్షామంత్రముగ నుండెను. “ నీలాభముకొరకుగాక - ఐహికముగు లాభమును నీవు పొందవలెననుకోదికతోగాక రోగపీడితులగు ప్రాణుల బాధానివారణైకోద్యే శముతోడనే నీవు నీరోగులకు చికిత్స జేసి తక్కినవారికన్న మిన్న వనిపించుకొనవలెను. రోగచికిత్సను వాణిజ్య పదార్థములవలె విక్రయించువారు కాంచనమును పరిత్యజించి లోప్తమును గ్రహించువారగుచున్నారు. ” అని మహానీయుడగు \* చరకమహర్షి చరకసంహితయను తనగ్రంథము చికిత్సాస్థానము ౨ అధ్యాయమున విధించెను. ఇట్టి యుదార భావములు ప్రాయుకముగ ఆయుర్వేదమునందు మాత్రమే కనం

---

\* “ నాత్మార్థం నాపికామార్థ మథభూతదయాం ప్రతి । వర్తతే యశ్చికిత్సాయాం సునర్వమతివర్తతే ॥ ఘర్వతేయేతువృత్త్యర్థం చికిత్సాపణ్యావిక్రయం । తేహిత్యాకాంచనం రాశిం పాంశురాశిముపాసతే ॥ ”

బడునని తోచెడిని. ఇట్టి మహాదాశయములు పఠనమాత్ర  
 మనోహర ప్రయోజకములై గ్రంథముల నలంకరించిమాత్రమే  
 యుండలేదు. ఈ విధానము ననుసరించి ప్రతిపట్టణమునందు  
 గ్రామమునందు చికిత్సచేయు వైద్యులలో పెక్కండ్రు బీదలగు  
 రోగుల కుచితముగ హితోపదేశము నొపధమునుగూడ నెసం  
 గుటయేగాక కొందరికి పథ్యపానములకు కావలసిన పదా  
 ర్థములకొరకు ధనసహాయముకూడ చేయుచున్నారు. ఇట్టి  
 సద్భావ సంజనకమగు ప్రత్యక్షక్రియాకలాపము భరతఖండ  
 మునందుమాత్రమే సర్వత్ర గోచరమగుచుండును. ఈదేశమున  
 ప్రతి ఆయుర్వేదవైద్యుని గృహమును చిన్న ధర్మవైద్యశాల  
 వలెనేయుండును. నవీనకాలమున ఆంగ్లవైద్యశాలలు చాల  
 ప్రయోజనకరములుగ నుండుట సత్యమేయని నేనెప్పుకొనె  
 దను. శస్త్రచికిత్సయందుగాక తక్కినచికిత్సలయందు ప్రజలకు  
 పట్టణములందును గ్రామములందునుగూడ ఆయుర్వేదవైద్యలే  
 స్వకీయవైద్యమున నుచితముగ చికిత్సచేయుటలో వైద్యశా  
 లలుచేయు సేవకంటె నధికముగ సేవను ధార్మికముగ చేయు  
 చున్నారని నేను చెప్ప సాహసించెదను. ఇట్టి సేవానతులగు  
 వీరలను వీరలపాలిటి మహామాతయగు నాయుర్వేదవిధాన  
 మును ప్రజలును ప్రభుత్వమువారును ఆదరింపదగదా? ఇట్టి  
 వారలు హిందూ పితృవిద్యాలయమున నుచితశిక్షను బడ  
 యుట కర్హులను విషయమును మీరుపేక్షింతురా. ?

— ఆయుర్వేదమునకు నేమి. —

ఆయుర్వేదమునకు ప్రాణశాస్త్రము. విశ్వవ్యాప్తియైన ట్టియు నూనవులయొక్కయేగాక జంతువులయొక్కయు వృక్షములయొక్కయు ప్రాణములనుగూడ సంరక్షించుటయే ప్రధానోద్దేశముగల మహాశాస్త్రమాయుర్వేదము. దీనియర్థమును వెల్లడించుటకు హిందువైద్యమునుపద మనమర్థము. ఆయుర్వేదమకాషధచికిత్సనుగురించి మాత్రమే తెలుపునదిగాదు. అవుషధచికిత్స, శస్త్రచికిత్స, ప్రసవచికిత్స, నేత్రచికిత్స, మనోరోగచికిత్స మున్నగు ననేకచికిత్సలను గూర్చిగూడ తెలుపునది. ఆయుర్వేదము విశేషముగ నభివృద్ధి నొంది యుండుటచే సేదేశమున నొకప్పు డీశాస్త్రమునందలి 8 భాగములను ప్రత్యేకముగ నేర్పుటకు ఆయాభాగములయందు ప్రత్యేకపాండిత్యమును అనుభవమునుబడసినవారు ప్రతిభాగమునకును ప్రత్యేకపాఠశాలలను ప్రత్యేకగ్రంథ భాండాగారములనుగూడ నేర్పరుచునంతటి మహిమాన్నతస్థితి ఏర్పడినది. నేనిచట వివరములను తెలుపగోరనుగాని పాశ్చాత్యశస్త్రచికిత్సా శాస్త్రమునందుపయుక్తములగు శస్త్రసాధనములన్నియును మరెక్కొక్క శస్త్రచికిత్సా విధానములునుగూడ ఆయుర్వేదీయ శస్త్రచికిత్సకులచేతనే కనుగొనబడినవి.

పశుచికిత్సలోని వివిధభాగములుగూడ ఆయుర్వేదోపశాఖగానే యభివృద్ధి నొందినవి. అశ్వరక్షణ చికిత్సలనుగూర్చి

8 ఆయుర్వేదాశ్రమగ్రంథమాల గుచ్ఛము 10 పేజి 24 చూడుడు.

శాలిహోత్ర సంహితయందును, పశుచికిత్సలనుగూర్చి గౌతమ సంహితయందును గజచికిత్సలనుగూర్చి పాలకాప్యసంహితయను మహద్భ్రంధమునందును వినరింపబడెను. ఈ గ్రంథము లిప్పుడు గూడగలవు. పూనానగరమున ప్రకటింపబడినవి. వృక్షచికిత్స గూడ నామహద్భుల దృష్టిపథమున బడకపోలేదు. నృత్యాయు ర్వేదమును పేర కొన్ని గ్రంథము లిప్పటికినిగలవు. ఆయుర్వేద ప్రచార మిట్లుండెను. ఇట్టి ప్రాణరక్షణమే దానిసంకల్పము. మన ప్రతికక్షులునుడివినట్టిది పిచ్చివైద్యమనిపించుకొనదగునా?

— ( సంఘచితచారిత్రక వివరణము. ) —

“ప్రత్యక్ష శారీర ” మను పేరట సంస్కృతభాషలో నేను వ్రాసిన గ్రంథమునందు వినరింపబడినరీతిని ప్రాచీన భారత సత్యచరిత్రమెపుడు ముగిసినదో అప్పటినుండియే నవీన భారత చరిత్రలన్నియు ప్రారంభింపబడినవి. బుద్ధునియుత్పత్తియు మహి తాత్ముడగు నశోకుని పరిపాలనమును భారతదేశప్రాచీనప్రకా శమునకు తుదయగునుగాని ప్రారంభముగాదు. అంతకుపూ ర్వము భారతపుత్రు లొనరించిన మహత్తమ కార్యములను తెలుపు యథార్థమగు చరిత్ర మింకను వ్రాయబడవలసియు న్నది. ఆకాలముసందే వైద్యశాస్త్రముమున్నగు ననేక శాస్త్ర ములును వాఙ్మయమును పెక్కువందల వత్సరముల పర్యంత మును చాల నభివృద్ధి నొంది ఈజప్తు, గ్రీసు, రోము, అరేబియా, మున్నగు దూరదేశములకుగూడ తనదీప్తిని ప్రసరింపచేసినవి.



అభినవచరిత్రకు పూర్వకాలమునందే భారతీయులు ఈజిప్టు  
 దేశమునకు వలసబోవుట జరిగియుండెనని ప్రాచీనకాలమునం  
 దలి చరిత్రకారులు ప్రబలనిదర్శన పూర్వకముగ నూపియు  
 న్నారు. మిశ్రదేశము (సమ్మిళితము)ను పదమును వారు వాఙ్ఙి  
 యుండుట నది ఈజిప్టుకు చెందుచున్నది. మరియు ప్రాచీన  
 కాలమునందలి ఈజిప్టుదేశీయుల వేషభాషలు నాచారములును  
 గూడ నందులకు నిదర్శనముగ నే యున్నవి. “ గ్రీసుదేశమునం  
 దలి హిందూదేశము ” అను శీర్షికక్రింద పోకకు గారు వ్రాసిన  
 ఆమూల్యగ్రంథమున గ్రీసుదేశమునందలి ప్రారంభ నాగరికత  
 హిందూదేశము వలననే కలిగినదని సందేహింప వీలులేని  
 దేశీయ దృష్టాంతములవలన స్పష్టపరచియున్నారు. ఆదేశ  
 మందలి నామములును పౌరాణిక (Mythology.) సంస్కృత  
 వాఙ్మయము నుండియే కలిగినవి. రోము నాగరికత ఇటీ  
 వల వెలసినది. అశోకుడు మున్నగు ఖాద్ధరాజులు విదేశ  
 శములకు పంపిన ఖాద్ధమత ప్రచారకులవలననే రోము గ్రీసు  
 దేశములవారు చాలవరకు విజ్ఞానమును బడసిరి. ప్రాచీనరోమ  
 కుల వేషభాషలును ఆచారములును ప్రాచీన భారతీయుల  
 వేషభాషలనే చాలవరకు పోలియుండెను. అరేబియాదేశపు  
 నాగరికత దీనికీవల కలిగినది. అల్బరూసీ మున్నగు చరిత్రకా  
 రులు విజ్ఞానమును భారతీయులవలననే బడసితిమని స్పష్టముగ  
 వినఁగించియున్నారు. అట్టి ప్రాచీననాగరికతా నిదర్శనములుగ

ఈజిప్టు దేశమునం దిప్పుడు మమ్మి, పిరమిదు మున్నగు శిల్పవిశేషములుమాత్రమే నిలచియున్నవి. రోము గ్రీసు దేశములలో నంతఃకహములవలనను కిరాతకుల (Barbarian) దండయాత్రలవలనను తొల్లించినాగరకత పూర్తిగ తుడిచిపెట్టుకొనిపోయినది. ఇప్పుడు ప్రపంచమునం దంతటను జాతీయతా స్థాపకులును విద్యాప్రదాతలునుగా పనిచేయుచున్నట్టియు యూరోపుఖండమునందు ద్వితీయార్థభాగమున నివసించుచున్నట్టియు జాతులవారు చేయూతయొసంగి యుండకున్నచో ప్రాచీనములగు గ్రీసు రోము దేశము లిప్పటికి విస్మరింపబడియుండును. ఇట్లు ప్రాచీనకాలమందు సర్వనాశన సమర్థములగు మార్పులు తలస్థించిననుగూడ ప్రాచీన భారత తేజమున చాలభాగ మిప్పటికిని సామ్యవర్తనలగు పండితుల చిన్నకుటీరములయందు సజీవమై యున్నది. విదేశములనుండి స్పృహార్థులై వచ్చిన పరకీయవిధానముల కెందును తీసిపోనిస్థితిలో నాయుద్వేద మిప్పటికిని తెలయెత్తగలిగియున్నది. ప్రాచీనప్రతిభ నిల్లుకెల్లడిపరుచు నీమహద్విధానమునందు నెడవైన కొన్నిలోయి పాటలు కసంబడిననభ్రతమములగు ప్రాత్యక్షికకర్మపథానుబంధమగు (Clinical) పునాదులపై నేర్పడిన ఈ విధానముయొక్క అద్భుతప్రాశస్త్యమును వివేచకులు కాదనజాలరు.

గ్రీకులు హిందూ దేశముపై దాడివెడలినది (327 - బి.సి.) మొదలు నీదేశభాగ్య మనేకవిధములగు మార్పులకులొ

నై నది గాన చారిత్రకవిషయములను గుదిగుచ్చి మనోనేత్రము  
 నెదుటనిలపి తిలకించినచో ప్రాచీనప్రకాశ మింతమలినమందుట  
 కింఛకయు నచ్చెరువునొందము. ఇంత మార్పుగలిగినను ఇంత  
 హెచ్చుగ విజ్ఞానమెటుల నిలువగలిగెననియే నిశ్చయముగ నివ్వె  
 రజెందుము. అలెగ్జాండరు దండయాత్రజరిగినపిమ్మట దేశనాశక  
 ములగు సిథియనుల (Scythians) గుంపులును వారివెనుక నుసి  
 ల్లపుట్టలవలె హూణులను (Hunas) నుగూడ నొకటివెంట  
 నొకటిగ నీదేశమునకువచ్చి ఘోరసంగరము లొనరించి రక్షప్ర  
 వాహములబరపి పెక్కువందల వశ్యరములవరకును దేశమును  
 కొల్లగొట్టెను ఈకిరాతులొనరించిన ఘోరకృత్యములు చరిత్ర  
 యందు హృదయప్రకంపనముగ వర్ణింపబడినవి. దోమకొనుట  
 యును తగులబెట్టుటయును మితిమీరియుండిన తమః ప్రపూర్ణ  
 మగు నక్కాలంబుననే భారతీయ వాఙ్మయమునం దమూల్య  
 భాగములనేకములు నశించినననుటకు సందియము లేదు. (ప. డీ.  
 ౧-వశతాబ్దమున) సిథియనులను హూణులను నాశనముచేసి ప్రభు  
 త్వమొనరించిన మహాప్రతాపశాలియగు శాకరియను నామాం  
 తరముగల యశోధర్మ దేవవిక్రమాదిత్యుని పరిపాలనమునందైన  
 నప్పటి విజ్ఞానధనులు నష్టమైనదానిని కొంతవరకుమాత్రమే  
 మరల పూరింపగలిగియుందురు. గాని (ప. డీ. 11-వ శతాబ్ద  
 మున) హిందూదేశమునకు ఘోరశాత్రవుడగు గజసిమహ  
 మ్మదు సేనాధిపత్యమున కిరాతులగు సారసనులు పెక్కుసా

రులు హిందూ దేశముపై చాకిరేడలి ఉత్తర హిందూస్థానము  
 నంతను కఠినముగ ధ్వంసముచేయుటతో నుప్పలితముపూర్తిగ  
 ప్రాపించినది. వారు పట్టణములను గ్రామములను దోచుకొని  
 కాల్చివేసిరి. రాజ్యములను చీల్చివేసిరి. చివరకు వంగ దక్షిణ  
 దేశములుగూడ కొంతవరకు వారిబారి కంగము కాకపోలేదు.  
 అముద్రితములగు వ్రాతప్రతులలో వీరి దండయాత్రకుపూ  
 ర్వమే పెక్కులు నాశనముచేయబడి యుండుటచే వీరి దండ  
 యాత్రతో తక్కినవానిలో చాలభాగము నాశనమై బహు  
 కొద్దిగ మిగిలియుండుననుటకు సందియములేదు. అటుపిమ్మట  
 పరిపాలించినవారిలో అప్పిరు, జహంగీరు, షాజహాను చక్రవ  
 ర్తులు మువ్వరును వాఙ్మయాభివృద్ధినికోరి వెనుకటివారికంటె  
 శాంతముగ పరిపాలించిన వారగుటచే నక్కాలమున మరల  
 వ్యల్పముగ శాస్త్రములు కోలుకొనియుండును గాని హిందూ  
 సతమనస బద్ధద్వేషముగలిగిన ఔరంగజేబు పరిపాలనము  
 దారుణకృత్యభరితమై సంప్రాప్తమైనది తదనంతరము దేశమం  
 నరాజకము ప్రబలినది. గాన నట్టిస్థితిలో శాస్త్రములు కళలు  
 యన్నగువాని సభివృద్ధి నొందించుట కవకాశమేలేకపోయినది.  
 ఈ యిరువదియవ శతాబ్దమునందు సైతము బెల్జియముదేశము  
 వందలి మహాత్కృష్ట గ్రంథభాండాగారములును విశ్వవి  
 ద్యాలయములును అభినవహూణుల (జర్మనుల) దోపిడులకును  
 ప్రజ్వలనములకును ఆహుతికాకుండ రక్షింపబడజాలనపుడు

కరచీపికలతోడను ఖడ్గములతోడను గ్రామములపైబడి తఱు  
 నరుకుచు దహనజ్వాలల నెగయించుచు సిద్ధియనులును హూణు  
 లును, మహమ్మదు, ఘోరీ, చెంగిజుఖాను, నాదవ్వా, మున్న  
 గువారును గవసినపుడు సాధువులు నరక్షితులగు పండితుల  
 కుటీరములలోని వ్రాతగ్రంథములెట్లు నసింపకుండనుండగలవు?  
 హిందూదేశ విధ్వంసకు లిట్లు సమీపమునుండి వచ్చియుండగ  
 హిందూదేశోద్ధారకులు దూరదేశములనుండివచ్చిరి. చినరకు  
 మహేంద్రాచార్యులును పరిశోధనాసరము వచ్చినది. ప్రపంచ  
 మందలి దొరతనములలో నత్యధిక ప్రేమార్ద్రహృదయులును  
 విజ్ఞానధనులునగు ఆంగ్లదొరతనమువారి శాంతపరిపాలనము  
 నందు వారి దయాపూర్వకమగు ప్రోత్సాహమున కళలును  
 శాస్త్రములు నభివృద్ధినొందుట కనువుఘటిల్లినది. నేడు భార  
 తీయవాఙ్మయమునందు జరుపబడుచున్న మహేంద్రాచార్యుల  
 పరిశోధనములవలన దీర్ఘనిద్రనుండి హిందూదేశము మరల జాగ్ర  
 దవస్తకువచ్చుట స్పష్టమైనది.

ప్రపంచ వాఙ్మయము.

భరతఖండమునకు ప్రాప్తించిన కష్టదశయందు తక్కిన  
 శాస్త్రములన్నిటికివలెనే వైద్యశాస్త్రమునకు గూడ చాలన  
 స్థము సమకూడినది. ధీమంతులచే విరిచితములైనట్టియు ప్రస్తుత  
 మున్న గ్రంథములలోను భాష్యములలోను పేర్కొనబడినట్టియు  
 ఉద్గ్రంథములన్నియో కనబడుట లేదు. ఆత్రేయాది వైద్యుల

విధానములో నాత్రేయ శిష్యులగు అగ్ని వేశ, భేడ, జాతూకర్ణ, పరాశర, హరీత, ఊరపాణులను వారాధ్యులు రచించిన సంహితలును, విశ్వామిత్రసంహిత, ఖర నాదసంహిత, కపిలతంత్ర, గౌతమతంత్రములుమున్నగు నుత్తమగ్రంథములును నసించినట్లే కనబడుచున్నది వీనిలో అగ్ని వేశ సంహితమాత్రము ముమ్మారు సంస్కరింపబడి పునర్నిఖతమై నామమాత్రముగ గోచరిత మగుచున్నది ఇదియే సుప్రసిద్ధమగు చరకసంహిత నాబగుచున్నది హరీతసంహిత, భేడసంహితయనునామములతో నొక కృత్రిమ గ్రంథము శిథిలముగ తంజావూరుసంస్థానగ్రంథ భాండాగారముననున్నది సమస్తవిద్యల కునికిపట్టని విఖ్యాతమగు వారణాశిపురంబుననే ఆయుర్వేదవిశ్వవిద్యాలయమును నెలకొల్పిన రాజగురువగు భస్వంతరియను శ్రేష్ఠుడగు శస్త్రుచికిత్సకు జేర్పరచిన విధానమున నతని శిష్యులగు సుశ్రుత, పాష్కలావత. గోపుర రక్షిత, భోజ, భాలుకి, కిరవీర్య, వైతరుణులువ్రాసిన మహాగ్రంథములన్నియు నామావశేషములైనవి. లభ్యమగుచున్న ప్రాచీన భాష్యములందుమాత్ర మాగ్రంథనామములు గోచరించుచున్నవి. వృద్ధసుశ్రుతమనబడు నాశ్రేష్ఠగ్రంథమునకు లఘువ్రాతిగ నిపుడు సుశ్రుతసంహితయను గ్రంథముమాత్రమున్నది. దీనియందు విషయములు సంగ్రహముగనున్నవి. దీనిని సంస్కరించి మరల పరిష్కరించియున్నారు. ఇయ్యది గ్రంథవిచ్ఛేదన కథాకథన సాధనమైయున్నది. ఈగ్రంథమును సంస్కరించి

పరిష్కరించిన గ్రంథకర్త నేత్ర, కర్ణ, నాసికా, కంఠ, వ్యాధుల చికిత్సలను విదేహును వేరొక గ్రంథమునుండి దీనియందు చేర్చి యున్నాడు. ఆవిషయములనుగూర్చి వ్రాయబడిన ఈ గ్రంథమును, నిమి, కంకాయన, గార్గ్య, గాలన, చక్షుష్య, సాత్యకి, శౌనక, కరాళ, కృష్ణాత్రేయ ప్రభృతులు వ్రాసిన గ్రంథములును ఉదహరిత మాత్రములుగానే గలవుగాని సాకారములుగా లేవు. శిశుచికిత్సా గ్రంథములలో, జీవక, పర్వతక, హిరణ్యాక్షాదులు వ్రాసిన గ్రంథము లింకను కనుగొనబడలేదు. అగదతంత్రము (విషచికిత్స Toxicology)లో కాశ్యప, అలంబాయన, ఉషాసన, సనక, లాత్యాయనాదులు వ్రాసిన గ్రంథములలో మొదటిదగు కాశ్యపసంహిత మాత్రము తంజావూరుసంస్థాన భండాగారమున అసంపూర్తిగనున్నదని బొంబాయివాస్తవ్యులును సుప్రసిద్ధపండితులగు యాదవజీ త్రికమజీగారు నుడివిరి. ఆయుర్వేద శాఖలలో ముఖ్యములగు రసాయన వాజీకరణ ప్రకరణముల యందు పతంజలి, వ్యాద్వి, నసిప్య, మాండవ్య, నాగార్జునుల వ్రాసిన యుత్తమ గ్రంథముల నామములుదాహరితములుగాన శాసనస్థములుగను మాత్రమే కనబడుచున్నవి. గాని ఈ గ్రంథములును ఇట్టి యితర గ్రంథములునుగూడ వేయిసంవత్సరముల క్రితము వ్యాప్తముగనుండినట్లు స్పష్టముగనిదర్శనములతో కనుపరుపవచ్చును. నేను వ్రాసిన “ప్రత్యక్ష శారీర” మను సంస్కృత గ్రంథపీఠిక యందు వివరములు వ్రాసియున్నాను. చౌద్ధమతక్షయ

మును ఆయుర్వేదనాజ్ఞయక్షయము నేక కాలమున నేజరిగినవని చెప్పదగును నలంద, తక్షశిలా విశ్వవిద్యాలయములయందు హేతుశాస్త్రములు (తర్క-ము) చికిత్సాశాస్త్రము (వైద్యము) నను రెండువాజ్ఞయభాగములు ముఖ్యముగ బోధింపబడుచుండినట్లు బౌద్ధచరిత్రలుస్పష్టముగ తెలుపుచున్నవి. బౌద్ధమతమునకు భూతదయయే ప్రధాననియమమగుటచే బింబిసార అశోకాది బౌద్ధరాజులపరిపాలనమున మానవులకును జంతువులకును గూడనుచితముగ వైద్యసహాయ మొసరించుట కనేకవైద్యశాల తోర్పుపబడినవి. బింబిసారునిఆస్థానమున జీవకుడను సుప్రసిద్ధవైద్యుడుండినట్లు మనము వినుచున్నాము కుమారభాచ్యుడు లేక కుమారభృత్యుడు (Accouchea) అని ఆతడుపిలువబడుచుండెను ఆతను ఆతని గురువుగు ఆశ్రేయభిక్షుడును మహాసీయుడగు బుద్ధదేవునకు నాతనిశిష్యులకును వైద్యసేవచేసిరని తెలియుచున్నది. బౌద్ధసామంతులలో శ్రేష్ఠుడగు నాగార్జునుడే "సుతమున్న సుశ్రుతసంహితను పరిష్కరించెనని చాలమంది శ్వసించుచున్నారు. చరక సుశ్రుతులకు పిమ్మట నానిశోకమానమగు కీర్తినిబడసిన వాగ్భటుడుగూడ బౌద్ధుడే. ఇతడు సింధుదేశమునందు (ఏ డి. 5, 6 శతాబ్దములలో) నుండియుండును. సుప్రసిద్ధములగు రసతంత్రములను (వైద్యరసాయన శాస్త్రములు) వ్రాసినవారిలో చాలమంది బౌద్ధయుగమునందే వర్ణింపబడుచున్నది.



కాని మనకాలమునందు నేనునుజివిన ఈ స్రీబదిమంది పేరులలోను చాలభాగము ప్రజలకేకాక సుప్రసిద్ధాయుడైద వైద్యులకుగూడ క్రొత్తగానే వినబడుట నిశ్చయము. ఉత్తమోత్తములగు మనపూర్వుల వంశీకుల మచిపించుకొనుట కర్హులమగు మనము ఈమహోన్నత గ్రంథముల జాడదీయుటకు బాధ్యులముకామా? అది మనవిధికాదా? హిందూదేశ ప్రాచీనవైద్యము (Medicine of Ancient India) అను గ్రంథమును విమర్శనాపురస్కరముగ చాలకష్టపడి రచించి మహోపకార మొనరించిన డాక్టరు హార్నలు అను ఆకుఫర్ణుపండితుని వలెను 'బావర' ను సుప్రసిద్ధమగు ఆయుర్వేదగ్రంథము వ్రాతప్రతిని చీనా తురుష్క స్థానమున కనుగొనిన కీర్తిధన్యుడగు లెప్టనెంటు బవరుగారివలెను మనమందులకు గడంగవలదా? ఇండియా దొరతనమువారి యాజమాన్యమున ప్రాచీనగ్రంథ సముపార్జనమునకు పనిచేయుచున్న సర్ ఆరియలు స్ట్రెయిను గారుగూడ మధ్యఆసియాలో వ్రాతప్రతుల నన్వేషించి ఇటీవలనే హిందూదేశమునకు వచ్చిరి గాన నిదివరకు నామమాత్రముగ మనకు గోచరమగుచున్నట్టియు ఆయుర్వేదాది వివిధ శాస్త్రములకు సంబంధించినట్టియు నూతనగ్రంథములను మరల నీతడా గ్రంథసంచయమునకు చేర్చునని నేను సంతసించుచున్నాను.

— (ప్రాచీన సాఫల్యము. ) —

(Anatomy and Physiology - శారీరకభాగములు.)

ఆయుర్వేద ప్రాచీన ప్రభావమును మీలో చాలమంది వినియుందురని నేను తలంచెదను. ప్రపంచమునందు చాలభాగ మజ్ఞానావృతముగ నుండినకాలమున శస్త్ర శారీరక చికిత్సల నొనరించువారికి వైద్యవిధానమును బోధించుటకు మానవ శరీరమును విభజించవలసిన యావశ్యకత కలదని మొదట గ్రహించినవారు భారతీయులగు మహర్షులే. “ శస్త్రచికిత్సను చేయగోరువారు శవమునుచిత్రీతిని సిద్ధపరచి నిర్ధారణమును నిస్సందియమునగు జ్ఞానమును బడయుటకు నాశవమును జాగ్రత్తగ ఛేదించి ప్రత్యంగమును పరీక్షింపవలెనని ” ౧ వేల సంవత్సరముల క్రితము \* సుశ్రుతుడు సంశయాస్పదముగాని ధోరణిని వివరించెను. డాక్టరు పుశ్పమానుగారువ్రాసిన “ వైద్యవిద్యాచరిత్ర ” (History of Medical Education) మను గ్రంథమున వివరింపబడినదానిని సుశ్రుతుడు వ్రాసినదా నితో పోల్చిచూచుడు. “ యూరోపుడేశమునందు మధ్యయు గమున మొదటిశతాబ్దములలో శవములనుకోసి పరీక్షించుటకు మతరాజకీయ నిబంధనలు ప్రతికూలములుగానుండెను. మూఱ్ఱ

---

\* తస్మాన్నిసంశయంజ్ఞానం హత్రాశల్యస్సవాంఛతా । శోభయత్వా మృతంసమ్యక్ ద్రప్తవోఽజ్ఞవినిశ్చయః । శరీరేచైవశాస్త్రేవ దృష్టాథకస్యా ద్విశారదః । దృష్టశ్చతాభ్యాంసంఘోషా మవాపోహ్యచరత్కియా॥ (సుశ్రుత సూత్రం॥ ఆ-5.)

విశ్వాసములచే సంఘముగూడ నంగీకరింపకుండెను. ” అని డాక్టరు పుశ్పమానుగారు వ్రాసిరి. “హిందూదేశమందలి ప్రాచీనవైద్య గ్రంథకర్తలు వ్రాసిన గ్రంథములలో గోచరించుచున్న యత్యధిక ప్రత్యక్ష శారీర (Anatomical) శాస్త్రజ్ఞానమును చూచుటవలన నావలెనే చాలమంది అచ్చెరు వొందవచ్చును. అట్టి ప్రారంభదశను బట్టిచూచిన దానివ్యాప్తియును యాధార్థ్యమును వింతగోల్పదగియున్నవని “ప్రాచీన భారతీయ వైద్యశాస్త్రపఠన” మను గ్రంథమున డాక్టరు హార్షలుగారు వ్రాసిరి. అనాటమినిగూర్చి నేను వ్రాసిన “ప్రత్యక్ష శారీరము ” అను మూలగ్రంథమున దీనినిగూర్చి పూర్తిగా వివరించియుండుటచే నిచట విస్తరింపగోరను.

— రక్త సంచలనము. —

(Circulation of blood.)

రక్తసంచలనమును 17-వ శతాబ్దమున సర్ విలియము హార్వేగారు కనుగొనిరని గొప్పగ చెప్పుకొనుచుందురుగాని భారతీయులు దీనిరహస్యమునంతయును చాలస్పష్టముగ నంతకు బహుప్రాచీనకాలముననందే గ్రహించిరి. దీనికి నిదర్శనముగ నొకవచనము నుదహరించెదను (\*చరికనూత్రము. 30-వఅధ్యాయము)

---

\* తేనెములేనమహతా మహామూలామతాదశ । ఓజోవహాశరీరస్మిక్ విధమ్యంతేసమస్తతః । యెనౌజసావతథ యత్ప్రీణితాఃసర్వజస్తవః । యద్వ తేసర్వభూతానాం జీవితంనావతిష్ఠతే । యత్సారమాదౌగభ౯స్య యౌసౌ గభ౯రసాద్రసః । సంవర్ధకమానంహృదయం సమావిశతియత్సృణః॥ ఇత్యాది.

యము) ఎంతచిత్రమో గద 2000 సంవత్సరములకుపూర్వము ప్రాచీనమహర్షులచే కనుగొనబడిన యంశము యూరోపుదేశమునందు ఊర్వేగాదికాలము నాటివైద్యులకు విపరీతముగ కనబడినది. దీనిని కనుగొనిన ఊర్వేగాదిని 40 వత్సరములు దాటిన వయసుగల వైద్యులందరు నిరసించి పరిహసించిరి. ఆతడు కనుగొనిన విషయమును వారిలో నావయినుదాటిన వారెవ్వరును విశ్వసించలేరి. (హ్యూమనుగారి ఆంగ్ల దేశ చరిత్రను చూడుఁడు History of England).

—(త్రివోషతత్వము.)—

వాత, పిత్త, కఫముల తత్వముగూడ మహత్తమమగు నవలోకితము గాని ఆపదములకు సరియైనయర్థము తెలియక గాలి పనరు శ్లేష్మముననిధనాశాపరులు భాషాంతరీకరించుటచే పాశ్చాత్యవిద్వాంసు లపార్థమును చేసుకొనిరి. దీనిని సాకల్యముగ వినఁదింపవలెననిన ప్రత్యేకగ్రంథ మొండు వ్రాయవలసియుండును గాన నిచట సంగ్రహముగ వినఁచెదను. వాతమనగ నాయుర్వేద వాఙ్మయమునందు గాలియని యర్థముగాదు. మాధ్యమిక సానుక్రోశక సరసముదా యాచరిత కార్యజాలమునందిముడు ('Vayu' does not imply wind in Ayurvedic literature but comprehends all the phenomena which came under the functions of the Central and Sympathetic Nervous Systems.) (మార్పుల) కంటకుగూడ నీవాయుశబ్దము వర్తించుచున్నది. (That the word 'Pittah' does not essentially mean bile but signi-

fles the function of the thermogenesis of heat-production, and Metabolism,—comprehending in its scope the process of digestion, coloration of blood and formation of the various secretions and excretions which are either the means or the ends of tissue combustion) పిత్తమనగ కేవలము పసరుమాత్రమేగాదు. జీర్ణ శక్తి, రుధిరవర్ణ కారకము, (Tissue) (కణసంహతి) సంఘర్షణ సాధనములుగాని ఫలితములుగానియగు వివిధత్యజనీయగోపనీయ పధార్థనిర్మాణముమున్నగు విధానముల (Metabolism) వృద్ధిహాసముల యొక్కయు ఉష్ణోత్పన్నము సమశీతోష్ణత (Thermogenesis) యొక్కయు విధానముల కీపదము వర్తించుచున్నది. అటులే కఫమనగ (and that the word 'Kapha' does not mean phlegm but is used primarily to imply the function of Thermo taxis or heat-regulation and secondarily the formation of the various preservative fluids e. g. Mucus, Synovia, etc.) శ్లేష్మమేగాదు ప్రధానముగ (Thermo taxis) లేక ఉష్ణనియమనమునకును అనుసరణముగ సంధిస్థానములయందలి కఫము ఇతరస్థలములయందలి కఫము (Mucus, Synovia) మున్నగు వివిధసంరక్షిత ద్రవనిర్మాణముమున్నగు కార్యములకే కఫమనిపేరు. పిత్తకఫ సంజనితములకుగూడ యాధిగమనూచనార్థముగ నీపదములనే వాడుటకలదు కాలాత్క్రమ భయంబున నీవిషయము నిచట సాకల్యముగ వివరింపజాలమికి చింత గలుగుచున్నదిగాని పరిశోధనాతత్పరుడగు విద్యార్థికి నైవరణము కీలకము కాగలదు. ప్రాచీనులగు గ్రీకు రోమక దే

వైద్యులుగూడ నీపదములను ఆయుర్వేదమునుండియే తీసుకొనిరిగాని వారు వానిభావమును సరిగ్ గ్రహింపజాలరైరి గాన వారేర్పరచిన (Exploded Humoral theory) (త్యక్తమైన పితృదిరసదోషవాదము) దానికిని వాతపిత్త కఫ సిద్ధాంతమునకును ఏకత్వమేమియులేదని ఎల్లరును గ్రహింపదగును. ఆయుర్వేద సిద్ధాంతమునందలి సత్యమును మూల్యమును దృష్టాంతీకరించుట కనకాశము కలిగినదని నేను నిశ్చితమనఁకు. డనై తిని. వ్యాధుల యుత్పత్తికిని వానిలక్షణములకును వ్యాధులనివారణమునకును సంబంధించిన దుగ్రాహ్యములగు కొన్ని విషయములీ సిద్ధాంతమువలన సులభగ్రాహ్యములగుచున్నవి. దీనివలన సయుక్తికమగు సమాధానము దొరుకుచున్నది. ఔషధము చేయు సామాన్యమైన పనులు (General therapeutics) విధులను గ్రహించినందువలన వైద్యులకందరికిని చాలప్రయోజనముకలదు. వానినిగ్రహించుట కీ సిద్ధాంతము మార్గదర్శకమగుచున్నది ఈ విషయమును నిష్కాపట్యభావముతో ననగతము చేసుకొనిన దీనియందు విశ్వాసము సులభముగ కుదురునని నేను నిర్భయముగ నుడువగలను. అసంపూర్ణ ప్రజ్ఞలగు నాయుర్వేద వైద్యులు సైతము నిత్యకృత్యమునందు రోగ హేతువు ఔషధముచేయుపని పథ్యము మొదలగువాని (Aetiology & therapeutics & dietary) విధులను జ్ఞాపక ముంచుకొనినచో రోగి చెంతను చక్కగా మెలంగ సమర్థులగుదురు.

—) రసతంత్రము - చికిత్సాశాస్త్రము. (—

(Chemistry and Therapeutics.)

రసశాస్త్రమునందు ప్రాచీనమహర్షులు చూపిన యభివృద్ధినిగూర్చి సుప్రసిద్ధ విద్వాంసులగు కలకత్తా నివాసులు డాక్టరు పి. సి. రాయిగా రిదివరకే వివరించియున్నారు. ఇట్టి యభివృద్ధి బహుప్రాచీనకాలముననే చూపబడినదను విషయమును మనము స్మరించితిమేని మనప్రాచీనులుచేసిన కార్యములలో వారుచూపిన విజ్ఞతకును వారికిగల పరిశోధనాసక్తికిని మనము వారికి వినములము కావలసియున్నది. వృక్షశాస్త్రమునందుగూడ శాశ్వతమగు నభివృద్ధి చూపించబడినదిగాని తద్విషయమున రాఘవభట్టు, సారంగధరుడు, మున్నగువారు చేసినగ్రంథములలో నిపుడు మనదురదృష్టమున స్వల్పభాగము మాత్రమే నిలచియున్నది. వృక్షములను వారు స్థావరజీవములనివాడిరి. స్థావరజీవములనగ చలనములేనట్టియు కష్టసుఖానుభవజ్ఞానము కలిగినట్టియు ప్రాణులు.....ఈవిషయమునే కీర్తిధనులును కలకత్తానగర వాస్తవ్యులునగు జే. సీ. బోసుపండితులు సరియైన పరిశోధనలమూలమున దృష్టాంతపఠించియున్నారు. వృక్షాయుద్వేదమను వైద్యవిధానమున వృక్షముల రోగలక్షణములును వానిచికిత్సలును సక్రమముగ వివరింపబడెనని నేనిదివరకే వివరించితిని. వానిలో నగ్నిపూర్ణసారంగధరులు వ్రాసినగ్రంథము లిప్పటికిని నిలచియున్నవి.

ఔషధ సముదాయములయు ఔషధయోగముల  
 (Materia Medica and pharmacy) విషయమున ఓషధు  
 లయు ఆహారపదార్థములయు గుణములను చక్కగ పరిశోధించి  
 ఒకపరిభాష (Terminology)గా వివరించియున్నారు. దాని  
 యర్థమును సరిగ నవగతము చేసుకొనినచో చాలాసందర్భము  
 లలో ఔషధముచేయుపని (Therapeutics) యందు సరియగు  
 జ్ఞానము కలుగకపోదు గాని ఆ పరిభాష (Terminology) ను  
 భాషాంతరీకరించినవా రర్థమును సరిగ గ్రహింపకపోవుటచే నా  
 మూలగ్రంథ మింతవరకును సరియగు నుపయోగమునకు వచ్చి  
 యుండనేలేదు. ఔషధయోగముల (Pharmacy) ఔషధుల  
 గుణములను (ఆసవములు, అరిష్టములు) ద్రావకములలోను  
 ఘృత, తైల, పానీయానులలోను సేకరించుట సుప్రసిద్ధమే.  
 రసలోహదుల చికిత్సావిధానము ఔషధముచేయుపని (Thera-  
 peutics) (రసలోహములనుండి మానవశరీరతత్వమునకు విగ  
 టించని సున్నితౌషధము లిప్పటికిని చేయుటయును ప్రయో  
 గించుటయునుగలదు) చాల నభివృద్ధినొందినది. ఈయభివృద్ధి  
 యిప్పటికిని ఆయుర్వేదాషధ ప్రాశస్త్యమునకు హేతుకముగ  
 నున్నది. రస గంధక సంయోజనమువలన గలిగినకజ్జలి (Black  
 sulphide) లేక రససింధూరము (Red sulphide) లలో వతె  
 పారదవికారములు (Mercurialism) ఎన్నడును ఏర్పడజాల  
 దను విషయమును పాశ్చాత్యవైద్యు లిప్పటికిని యెరుగనేయె



రుంగరు. ఇయ్యది ఆయుర్వేద వైద్యులందరికిని ప్రాథమికశిక్ష  
 యందున తెలుపబడును. రసప్రకల్పితౌషధమగు మకరధ్వజ  
 మును సర్వ పాశ్చాత్యలూకీసుగారు మున్నగు పాశ్చాత్యవైద్యులు  
 నిస్సంశయముగ నౌషధశక్తిని బాగుగ నెఱిగి యుపయోగిం  
 చుటను నేను చూచితిని. అట్టిచో వైద్యశాస్త్రమున ప్రవేశ  
 మిసుమంతయేని లేని న్యోగీపండితునివంటి రసాయనశాస్త్రజ్ఞులు  
 మకరధ్వజమునందు యధార్థమగు మందులయందుగల వ్యాధిని  
 బోధనచుకొనుట నౌషధశక్తిప్రాశస్త్యము (Therapeutic  
 merits) లేనేలేవని వ్రాయసాహించుట చాలశోచనీయము.  
 కృత్రిమసమ్మిశ్రిత పదార్థముల (Synthetical Salicylates)  
 కన్న వైజోద్భవపదార్థములు (Natural Salicylates) ఏల  
 నధిక ఫలప్రదములుగనున్నవో ఔషధముచేయుపనిలో బీచ్  
 వుడ్డను కఱ్ఱనుండి (Beech wood) తీయబడిన క్రియసోటు  
 (Meosotr - ఒకతైలవిశేషము) కంఠె తారు (Coal-tar)  
 నుండి గ్రహింపబడిన క్రియసోటు ఎందు కమూల్యముగను  
 న్నదో రసాయనశాస్త్రజ్ఞులనుకరణమునచేయు ఖనిజజలము  
 కంఠె ప్రకృతి సంజనిత ఖనిజజలము లేల నధికగుణప్రదములుగ  
 నున్నవో రసాయనశాస్త్ర మింతవరకు నిసుమంతయేని వివ  
 రింపగలిగియుండలేదు.

ఈసందర్భమున నేనొకటి చెప్పదగినదికలదు. ఇటీవల  
 వ్రాయబడిన ఆయుర్వేద గ్రంథములలోగూడ గ్రంథకర్తలు

దేశీయ విదేశీయ భేదములను పాటింపక అమూల్యములగు ఔషధముచేయుపనుల పదార్థ (Therapeutics) గుణములు కలవిగా తోచిన విదేశీయములగు నోషధులుగూడ వాడవచ్చుననివ్రాసిరి. కేవలచిన్ని (Rhubarb) నల్లమందు. సీమనుగంధి పాల (Jamaica, Sarsa జమ్మైకాదేశములోదొరకు నొకజాతి సుగంధపాలవేరు) మున్నగు నోషధులట్లు వాడబడుచున్నవి. (భావమిశ్రుని గ్రంథములను చూచుడు).

— ఔషధములు. (Medicine.) —

పంచేంద్రియసాహాయమునను ప్రశ్నలమూలకముగను రోగస్వరూపమును నిశ్చయింపవలెనని కేవలవైద్యమున విధింపబడినది. వక్షస్థలమునందు చెవినుంచుటవలన ఉచ్ఛ్వాసనిశ్వాస ధ్వనులను వినెడు విధానమువారికి తెలిసియుండవచ్చునని సుశ్రుతుడువ్రాసిన\* ఈవాక్యములవలన నిదర్శితమగుచున్నది. వాయు మార్గములయందున్న శ్లేష్మమున బుడగలుదేరు వాయుధ్వనులు చెవులకు వినబడును. (సుశ్రుతసూత్రము. 5-న అధ్యాయము) అభిన్యాసనన్ని పాతము (Pneumonia) మున్నగు శ్వాసకోశ వ్యాధులందు వినంబడు నైజముకాని శ్వాసశబ్దములు (Crepitations or rales) ను గురించియే ఇట్లువివరింపబడియుండును. గ్రీ “స్థూలనేత్రమున కగోచరమగునట్టియు రక్తమున సంచరిం

\* శ్రవణేంద్రియగ్రాహ్యః—సఫేనర క్తమీరయన్న నిఃశబ్దానిర్గచ్ఛతి॥

గ్రీ“సర్వాణిషష్ఠాని సవాతానిసపిత్తాని సకఘానిసక్రిమీణిచోషదిశ్యన్తే”

చుచు పలువిధములగు వ్యాధులను కలిగించునట్టియు సూక్ష్మా తినూత్మములగు క్రిములువేరిమునందుగలవు “(సుక్రతము. ఉత్తరతంత్రము. 40-వ అధ్యాయము) దీనినిబట్టి కుష్టు, మసూరి కము, రాజయత్ము, సన్ని పాతజ్వరము, చర్మవికారములు కలుగ జేయు జ్వరములు (Tubler culosis). (Eruptive fevers) మున్నగు వ్యాధులు క్రిములవలన కలుగుననియు ఆవ్యాధులకు అంటువ్యాధుల స్వభావము కలదనియును ప్రాచీనులు తెప్పగా నెరింగినట్లు \* స్పష్టమగుచున్నది.

జ్వరములు రాజయత్ము (Phthisis) గ్రహణి (Bowel Complaints) మున్నగు పలువిధములగు సరకూటమునకు సంబంధించిన దీర్ఘవ్యాధుల చికిత్స కుపయోగింప వలెనని నూచింపబడిన యకాషధముల విధానము చాల విపులముగను యుక్తియుక్తముగను వివరింపబడినదిగాన నావిషయములను గూర్చి సాశ్చాత్యవైద్యులు మూలగ్రంథములు శ్రద్ధతోచది విన చాల మేలును బడయుదురని నేను నిర్వివాదముగ చెప్ప సాహసించెదను. అసంపూర్తియగు భాషాంతరీకరణమును బట్టియే చరకసంహిత నట్టిదీక్షతో<sup>1</sup> చదివిన ఫలదల్పియా వాస్తవ్యులగు డాక్టరు జార్జిక్లార్కు ఎం. ఏ., ఎం. డి. గార్జిల్లు ప్రవాసిరి. నేను చరకమందలి ప్రతియధ్యాయమును (Fasci-

\* “కుష్టంజ్వరశ్చోషశ్చ సేత్రాభివ్యంధవీకచ । ఔషసర్షిక రోగాశ్చ సంక్రామంతినరాన్నరమ్॥” (సుక్రతనిదాన॥ ఆ-5.)

culus) చదువుటవలన నొకనిశ్చితమునకు వచ్చితిని. ఆనిశ్చిత మిదియే. “ ప్రస్తుత కాలమునందలి వైద్యులు (Pharmacopoea) గుణపాఠములలోని నవీనోపధములను రసతంత్ర విహిత పదార్థములను పూర్తిగ పరిత్యజించి రోగులకు చరకుని విధానము ననుసరించి చికిత్స చేసినచో ప్రపంచమున శవవాహకుల పనియును దీర్ఘ వ్యాధులచే బాధపడువారి సంఖ్యయును చాల తగ్గిపోవుననుటనిశ్చయము ”.

చికిత్సకు ప్రధానములని విధింపబడినట్టియు చక్కగ వివరింపబడినట్టియు పంచకర్మలలోనగు నిరూహ, అనువాసనలనునవి రెండు అనగా కొన్ని కషాయములయొక్కయు స్నేలములయొక్కయు వివిధములగు వస్తికర్మల (Retentive enemata వలన Medications) చేయు విధానములు చాల శ్రేష్ఠములును ఫలప్రదములునగు మహావిధానములను గమనింపదగును. ప్రస్తుత కాలమునందలి భారతదేశీయ వైద్యులు దురదృష్టమున వీనిని చాలవరకు మరచిపోయి వదలియున్నారు. పెక్కు దీర్ఘ వ్యాధులలో నీవిధానములు చాల మంచిగుణముల నిచ్చియున్నవని నాయనుభవమువలన నేను చెప్పగలనుగాన మనము వాని యందు శ్రద్ధవహించి అభ్యసింపవలసియున్నది. నేత్ర కర్ణ నాశికా కంఠ వ్యాధులకు పలువిధములగు శ్రేష్ఠములైన కాటుకలును, ద్రావకములును, గండాషములను (Gargles) ఆవిరులును (Sprays) లేపములు, (Blisters) మున్నగునవి

యును వర్ణింపబడినవి. మరియు మిక్కిలి ఫలవంతమును “ శిరో విరోచనము ” (Errhines) అను విధానము నుపయోగింప నలెనని వ్రాయుచు దాని క్రమమంతయు వినరించిరి. పాశ్చాత్యవైద్యవిధానజ్ఞులు అనివారితములని పరిత్యజించిన దీర్ఘవ్యాధులనుగూడ నివారించుట యందీ కడపటి విధానము (శిరోవిరోచనము) చాల పనిచేసినదని నేనుచెప్పగలను నిరంతర శిరోవ్యధ, గ్లావుకోమ, ఆప్టికు, న్యూరిటిసుమున్నగు కొన్ని నేత్రవ్యాధులలో వైద్యశ్రేష్ఠు \* లీవిధానమును ముఖ్యముగ ననుసరింపదగును. The method is simply that of including Catarrh with the aid of some acrid dry or fluid Errhines (e. g. the powder or decoction of Ghosa fruits or the Luffa Bindal, Abrus Precatorious, etc.)

—శస్త్రాంతము. (Surgery.) —

శస్త్రచికిత్సయం దద్భుతముగు కృషి సలుపబడినట్లు గోచరించుచున్నది. (Amputations, Laparotomy) నూత్నైంత్రము లేక (పిల్లపేగులలో నడ్డుకొనుట మున్నగు చిక్కులు కలిగినపుడు కడుపును కోయుట) (Lithotomy) (మూత్రాశయమందలి రాళ్లనుతీయుట) తలపురై మొదలగు ప్రదేశముల యందలి భాగములను తొలిచి పెళ్లగించెడి (Trepining) నపాయకరములగు శస్త్రచికిత్సలనుగూడ ప్రాచీనులు లెస్సగ

---

\* పీనసాది వ్యాధులయం దుపయోగించెడి శుష్కముగు చూర్ణముల నుగాని ద్రవభూయిష్టముగు కల్కములనుగాని వాసాపుటమార్గమున ఉపయోగించు విధానమే శిరోవిరోచన విధానమనదగును.

నెరింగియుండిరి. సుశ్రుతుడును వాగ్భటుడును శస్త్రుచికిత్సోప  
 కరణములను వేరువేరు భాగములుగ విభజించి చక్కగ వివ  
 రించియున్నారు. గాన వానిని శ్రద్ధతో చదువువారి కత్యధి  
 కాశ్చర్యము కలుగుటపిధి. 2000 సంవత్సరములకు పూర్వము  
 వ్రాయబడిన గ్రంథములలో గూడ నీశస్త్రుసాధనములను గూర్చి  
 బాగుగ వివరింపబడినది. ఆవివరణగ్రంథము లిప్పుడుగూడ  
 గలవు. నేపిల్లునందలి వస్తుప్రదర్శనాగారమున భద్రపరుపబ  
 డిన గ్రీసు రోము దేశముల శస్త్రుసాధనములు హిందూదేశాను  
 కరణములేయనుట కెట్టిసందియము పనిలేదు. గాని మహారాజా  
 గోండాలు ధాకోరు సాహేబుగారు ఆయన ననుసరించిన కల  
 కత్తానివాసి డాక్టరు ముఖర్జీగారు మున్నగు పాశ్చాత్యవైద్య  
 ధురీణులుకొందరు వారి భావప్రపంచముననే గాని హిందూ  
 శస్త్రుచికిత్సా ప్రపంచమున నెన్నడు వివరింపబడని విపరీతపు  
 శస్త్రుసాధనములను ఆయుర్వేదశల్యతంత్రమున గలవనివర్ణించి  
 తక్కిన శాఖలయందువలెనే శస్త్రుచికిత్సా శాఖయందును  
 ప్రాచీనుల నశారవించుట చాల సంతాపకరము.

ప్రస్తుతము పాశ్చాత్యశస్త్రువైద్యులచే వాడబడుచున్న  
 సాధనములన్నియు కొద్దిగమార్చబడిన ప్రాచీనుల సాధనములే  
 యని ప్రాచీనగ్రంథములను చదివి నేను స్పష్టముగ వివరించి  
 కలకత్తా సాహిత్యసభయందు కొంతభాగమును ఆరవ అఖిల  
 భారతాయుర్వేద మహాసభయందు కొంతభాగమును చదివితిని.

(ఇప్పుడది “ఇండియను మెడికలురికార్డు” అను పత్రికయందు ప్రకటింపబడుచున్నది) ప్రాచీనులు వాడిన సింహముఖయంత్రమునకును నవీనులు వాడుచున్న “లంబనుభోరుసెప్పు” (Lion Forceps) కును చాల పోలికగలదు. యోనిమార్గమును, గుదమార్గమును (Rectum - Vagina) పరిశోధించుటకు “యోని ప్రణేక్షణము” అను యంత్రము మధ్యద్వారమును ౧౬ అంగుళముల నిడువును తిరుగునట్టి యుంగరములతో గూడినదిగను, నాలుగుశలాకలతో గూడినదిగను, తామరమొగ్గతో సమానమైన అగ్రభాగము గలదిగను కార్యక్రమమున కమలమువలె విస్తరించు నవకాశము గలిగినదిగనుండు యిట్టిసాధనము నుపయోగింపవలెనని వాగ్భటుడు \* వ్రాసెను. “అల్లింఘము స్పెక్యులము” (Allingham’s Speculum) అను నవీనసాధనము దీని ననుకరించియేయున్నది.

జననకాలమందు గర్భపిండమునకు (Foetus) గలుగు వివిధములగు సక్రమస్థితులను ప్రాచీనులు చాలనిదానముగ ప్రసవచికిత్సయందు గ్రహించియున్నారు. మరియు అక్రమప్రసవములయందు శిశువును రుజుమార్గమున (Version or turning the foetus in Utero, Embryotomy and Caesarian section) కు

---

\* యోనిప్రణేక్షణము ధ్యే సుషిరంషోడశాంగులమ్ । ముద్రాబద్ధం చతుర్భుత్త మంభోజముకులానమ్ । చతుశ్శలాకమాక్రాంతం మూలేతద్వికసే న్సుఖే॥ (వోగ్భట సూ-అ. 25)

త్రోవ్వుటనుగూర్చి సుశృతాది ప్రాచీన గ్రంథములలో మూఘగర్భ చికిత్సలయందు వివరింపబడియున్నది. ఆ గ్రంథములు ప్రాచీన ప్రకాశమునకు స్థిరస్థావరచిహ్నములుగ విరాజిల్లుచున్నవి.

— ప్రత్యేక కాఖలు. (Specialised branches.) —

(Hygienic Medicine) స్వాస్థ్యోపధములలో జరావ్యాధుల నరికట్టుటనుగూర్చియు వీర్యపటిమను స్థిరమొనరించుటను గూర్చియు వివరించు ప్రత్యేక భాగములు రెండేర్పడినవి. రసాయన వాజీకరణ భాగములని వీనిని వాడుచున్నారు. శక్తివర్ధకమే ఈచికిత్సకు ప్రధానఫలితము. దానినేవారు వైష్ణవశక్తియనివాడిరి. శేతస్సు ప్రాణధారణమున కత్యవసరమగు పదార్థము గాన దానిని స్థంభింపచేసిన శక్తివర్ధనము కలుగునని ప్రాచీనులు స్థిరపరచిరి. పాశ్చాత్య వైద్యముగూడ నిపుడిపుడో ఈ విషయముచూచు నించుక గ్రహింపమొదలిడినది. బ్రాను సీక్వర్టు, మెచినుకాపు వార్లుమున్నగు సుప్రసిద్ధపండితు లిటీవలనే దీని యావశ్యకతను చూపియున్నారు. ఈ రెండుభాగముల చికిత్సలు నింకనుకొంతవర కాయుర్వేద సంప్రదాయమునను కొంతవరకు యూనానీ సంప్రదాయమునను నిలచియున్నవి. గాన సీవిషయమున ఆయుర్వేదవిధానమున నోర్పుతో పరిశోధనములు జరుపబడవలెనని నేను వైద్యులనంపరిని హెచ్చరించుచున్నాను.



— (ఆయుర్వేదమునకు విమర్శనములకు సమాధానములు. ) —

(Charges Against Ayurveda—Answered.)

ఆయుర్వేద విధానములేని ప్రతికక్షులుచేయు విమర్శనములకు నేను సమాధానముల నొసంగదలచితిని. “ఆయుర్వేదము చాలపూర్వకాలమునాటి విధానము. అది నిరాధారమును (Empirical) ప్రకృతి శాస్త్రానుగుణ్యము కానిదియు నగువిధానము. అట్టివిధానమును పునరుద్ధేషింపచేయుట చాలపొరబాటుపడినది. అది బాంబాయి శాసనసభలో కర్నలు జాక్షనుగారిచే నుజివించి మసము వినియుంటిని. నేను మీసముఖమున విసరించిన ఆయుర్వేద చారిత్రక సంగ్రహమును మీరు విసియుంటిరాదా ! ఆయుర్వేదముట్టి విమర్శకు పాత్రమనియే మీరకు యోచినదా ? ఆధారాహిత్యము (Empiricism) ఆయుర్వేదమునందమాత్రమేకలదా ? తక్కినవిధానములయందును లేదా ? పాశ్చాత్యవైద్యులు కొయినా, శంఖపాషాణము (Arsenic, Iodides) మున్నగు నౌషధములను నిరంతరమును వాడెనేలే? ఇట్లు వాడుట శాస్త్రీయ (Rationale) మగునా? ఆసు (Autointoxication) యుక్తమగు జ్వరముచే బాధపడుచురోగికి ఆయుర్వేదమును బాగుగ నభ్యసించిన వైద్యుడు కొంతవరకు లంఘనములను విధించును; అతిసారముచే బాధపడుచు రోగికి మొదట కొద్దికొద్దిగా విశేషసాధనముచేయును; త్వయవ్యాధి (Tuberculosis) లో రోగికి పుష్టికరమగు

నాహారము నొసంగునట్లు చేయును; శోభ (Bright's disease) సాండు (Anæmia) వ్యాధులలో లవణవర్జితాహారమును విధించును; దీర్ఘకాలమనుండియున్న అజీర్ణవిశేచనములు (Diarrhoea spruecer) కువచ్చుటకు కజ్జలి (Black-Sulphide of Mercury) నుండి ప్రత్యేకించి చేయబడిన రసపర్పటిని పెద్దమోతాదులుగ నొసంగి పాల పథ్యమును విధించును. ఇవియన్నియును నిరాధార (Empirical) సాధనములేనా? శాస్త్రోక్తసాధనములు కావా? యూరోపు అమెరికాదేశములనుండి కుప్పతెప్పలుగ క్రొత్తగ కల్పితోషధములు (Patent drugs) వచ్చుచున్నవి. ఈమందుల సంపుటికరణమునుగూర్చి ప్రకటింపబడుచున్న ప్రకటనలు శాస్త్రజ్ఞానలే శమునుమాత్రమే సూచించుచుండును. అట్టిమందుల నిచ్చవచ్చినటుల రోగులకు విధించుట శాస్త్రోక్తచికిత్సయేనా? అవి శాస్త్రీయము (Rationale) లని సంపూర్ణ విశ్వాసముతోడనే విధింపబడుచున్నవా? "Salvarsan is the-Di-oxy-di-amidoarseno-benzol" అనుటలోనేమి శాస్త్రీయత(Rationale) కనబడుచున్నది? చివరకు దేలునవి ప్రధానములగు (Clinical) ఫలితములే. చికిత్సాస్థిరతత్వమును పాటించినచో కొంతయానుభవిక సంప్రదాయము (Empiricism) గూడనుండుట చాలయవసరము. "వస్తువులయందు స్థిరముగనుండు గుణములుకాక తాత్కాలికముగ కలుగు గుణములు కొన్నియందును. కేవ

గురువులనుగానే భావించవలెను. ప్రబలశాస్త్రపు డైననుసలే ఆచరణలోనుండు ప్రసిద్ధాపధములలో (Applied therapeutics) నందలి యుత్తమజ్ఞానము నాతివోగగునేని ప్రహింపదగుననియే \* . \* గ్రంథములలో నీయబడిన ఔషధ యోగము (Recipes) లను మాత్రమే అనుసరించుచు వానిని గూర్చి ఆలోచించనివారిని నిసింపవలెను వారు మృత్యుదూతలతో సమానులు \* అని వాగ్భటము ప్రవేశించెను. ఆయుర్వేదమున విధించబడిన ఖనిజ వృక్షజ జంతుజములగు యౌషధముల ఋక్తితో కొవ్వు - పిత్తేణ (Bile) మూతముగన (marrow) రక్తము-మాంసము - మూత్రము-నోళ్లు (Hoof) మున్నగునవికూడ చెర్చబడినందున ఆయుర్వేదమును నీవిధివలెనెవలెనని పండితులగు కిర్షలు జాక్సనుగారు ముగియుచు వచనమును చూపిరి. (Hog's lard) ను (Adeps Porci) తినియు మృత్యుభ పిత్తము లేక నోరోచనము (Ox bile) ను (Fel Bovium) అనియును ఈరీతిగ నాషదార్థములనే మారుపెరులతో వాళ్చు త్యవైద్యశాస్త్రమున వాడుటవలన నవి విశిష్టబులుగను రుచి కరములుగను మారునా ? \* ఆయుర్వేదముననితీ (Pharmaco-

---

\* కృత్స్నోహీలోకో బుక్తిమతా ముచాన్యో శత్రుశ్చ బుద్ధిమతా మేతచ్ఛాభి సమీత్య బుక్తిమతా ఆమిత్రస్యాపి ధన్యం యాశన్యం ఆయువ్యం పాష్టికం లౌకికమభ్యుపదిశతో వచః శ్రోతవ్య మానువిధాన్యం యతః. (చికిత్సా నిమానస్థానము 8-వ అధ్యాయము 11-వేరూ)

proea) బోకా నోగ జిగుగుని లాటిను వడచులవలె . సాచీనసం స్కృతపదము ల గీతానములు కావు కాళ్ళు కట్టివానిను విధించిన ఆయుర్వేదమున ప్రొక్టినే టబ్లెట్లు ఎ. కె. టబ్లెట్లు మూలుగుతో జేయబడిన చూత్రలు (Bone - marrow Tabloids), సచ్చిమాంసరసము (Raw meat Juice), కేగదూకల కాలిమాంసపు తేవ్యాము (Calf's foot jelly) మున్నగు వృగుపదములను సూచించెను సాచ్చిత్వవైశ్యకే పుస్తకములనే స్వీకరింపుడు . ఆయుర్వేద పోస్టుకాతిము. కాని ముద్రేణమును పరిపాలించు ప్రధానములగు వారు ధాన్యవశమున ఇట్టి పుష్టానమును నిరసించుటకు సాగిన యుత్తము కారణములను గలిగియున్నది

ఆయుర్వేద ప్రాధిమ్యములలో కాలక్షుణ్ణమున కొంత భిన్నమై (Effete) పోయినాచేరింది. ఆయుర్వేదమును కలిపింప గోరువాల్సి పుష్టములకే చేచ్చి సాధారణమున చూపుచుండును. ఇట్టి పుష్టములను పరిశీలించుట యత్యవసరము. కావున నేను నానిధిసంస్థానముకు గాన వానిని సూచి చేర్చించు సుఖగాని పూనుకొనను. ఇది పోల్చినట్టిది. సులభముగ జీర్ణ వాయుడి బల్యమును గోరువారు ఉముకను త్రోసివేయి కితేని మగమీ ఆయుర్వేదములను తొలగించవలెను.

ఆయుర్వేద సుభివృద్ధి చెందుచున్న విధానము కాదని నింది చేశీయి అనుగు మనకు వర్తింపదగినది కాని విధానమున

వర్తించునదికాదు. దేశమునందు శాంతియు నైశ్వర్యమును నెలకొనిన సమయములయందెల్ల నాయుర్వేద మభివృద్ధి నొంది యుండెను. ఇప్పుడు మరల హిందూ దేశమందంతటను గూడ నాయుర్వేదమునందు చైతన్యభివృద్ధులు గోచరించుచున్నవి. ఇన్ని శతాబ్దములలో హిందూ దేశమునందలి వాఙ్మయమునకు తటస్థించిన వృద్ధిక్షయములను మనము మరువరాదు. ఆయుర్వేదశక్తి పునోన్మద్ధికరమగు శక్తియే. ప్రాచీనులు సంపాదించి మన కొనగిపోయిన జ్ఞానమును భద్రపరచుచు మనము పరిశోధించి గ్రహించి ఆ జ్ఞానమును ప్రాచీననిధికి చేర్పవలెననియే ఆయుర్వేదము మనకందరికిని విధించుచున్నది. ఓషధుల గుణ రూపముల నెరిగిన గొల్లలను గొల్లపిల్లలను సైత మాయుర్వేద పండితులు బహుకరించుచుండిరి. అవకాశము కలిగినపు డెల్ల వారు విదేశీయులవలన విజ్ఞానమును గడించియుండిరని నే నిదివరకే నిదర్శనములను కొన్నిటిని చూపియున్నాను. కాన నాయుర్వేదమునం దభివృద్ధిని చూపక ప్రతిఃక్షు లాయుర్వేదము వృద్ధిపరిహితమని నిందించుచుండగ నాలకించుచు మనము పేక్షాభానముతో నుంటిమేని మనకేగాక మనప్రాచీనులకు గూడ మన మన్యాయప్రవర్తకుల మగుదుము. ఇట్టి సిందను తొలగించుట ఈహిందూ విశ్వవిద్యాలయమునకు విధి కాదా?

— (పాశ్చాత్యవైద్యుల కొక విన్నపము.) —

పాశ్చాత్యవిధానమున భవ్యమనిన వారిలో నాయుర్వేదమునుగూడ నేర్చుకొనవలెనను కుతూహలమును పలుసారులు

వెల్లడించిన నామిత్రుల కే సందర్భమున నొకవిన్నప మొనరిం  
 చెదను. మీ ధాయుద్వేదము నభ్యసించ ప్రారంభించుటకు  
 మున్ను సంస్కృత భాషయందు తగుమాత్రమగు పాండిత్య  
 మును అలవరచుకొనవలెను. ఆయుర్వేదము నభ్యసించుటకు  
 కావలసినంత సంస్కృత భాషాజ్ఞానము బడయుట కేమియు  
 నంతశ్రమపడ నవసరములేదు. మనకు వ్యాకరణవైచిత్ర్యము  
 లిందుల కవసరములేదు. చికిత్స - నిదానము - (పాథోలజీ) -  
 మున్నగు విషయములను గూర్చిన మూలగ్రంథములను చదు  
 వుటకు నా మిత్రులలో కొందరు ఫ్రీన్సు - జర్మనీదేశముల  
 భాషలనుగూడ నభ్యసించిరి. పాశ్చాత్య వైద్యశాస్త్ర పఠన  
 మునకు జర్మను - ఫ్రీంచి మున్నగు భాషలలో జ్ఞానమెట్ల  
 వసరిమో అటులనే ప్రాక్షేపవైద్యశాస్త్ర నిచయమును చదువు  
 టకు సంస్కృత భాషాజ్ఞాన మవసరము. ఇప్పుడు ఆంగ్ల వంగాది  
 భాషలలోనికి ఆయుర్వేద గ్రంథములను భాషాంతరీకరించిన  
 వారు కేవలము ధనాశాపరులు. బాధ్యతల నెరుంగనివారు  
 వైద్యశాస్త్రము నభ్యసించనివారు. వైద్యశాస్త్రపరిభాష వారి  
 కినుచుంతయును తెలియదు. వారు తెలుసుకొనుటకు ప్రయ  
 త్నింపనేలేదు. జర్మను ఫ్రీంచి భాషలలోని మూలగ్రంథముల  
 నాంగ్ల భాషలోనికి భాషాంతరీకరించినవారు మూలమునందలి  
 భావములనన్నిటిని బీరుపోకుండ భాషాంతరీకృత గ్రంథముల  
 లోనికి తెచ్చియున్నారు. ఆయుర్వేదగ్రంథము లట్లు భాషాంత

కి కిరంపబడలేదు. కావుననే అర్జునముగ కురు అపార్థములకును  
 కారణము కలుగుచున్నది. ఈ విధమున ప్రాప్తశైవ్య  
 వాఙ్మయమునా దిక్షిమూలకు కల జాప్తులు వైట, జాప్తు  
 రాయలు, సర్వ విలియులతో నున్న గాల్లు మున్నగు సుప్రసిద్ధాండ్ల  
 వైద్య పండితులు కూడ ఆయుర్వేదములలోని కొన్ని మహత్స  
 త్యములను సర్వ గ్రహింపజాలకుండు వ్రాసిన వ్రాతలవలన  
 ఆయుర్వేదమున కిట్లభ్యాతీసే కలిగించువారైరి. కాని వారది  
 బుద్ధిపూర్వకముగ చేసినతప్పుకాదు. కథ వాయు పితృదివిషయ  
 ములను వారు సర్వ గ్రహింపజాలకపోయిరి. నిదానము చాల  
 నట్టియు భూమిలగునట్టియు గోసు మున్నగువారు ఆయుర్వేద  
 మును సరిపించుటకు మాత్రమే స్మరించుచున్నారు. అర్జు  
 నానికి కారణము నున్నవారు లేనిపోని భయంకిర గూఢముల  
 నెన్నిటితో ధావించి భయపడుట కవకాశముకలదు. కావున  
 నాయుర్వేదమును చదువవలెనను కుకూహలము కలిగినవా  
 రిలో స స్కృతాధాషాజ్ఞానము లేనివారి యజ్ఞానము పాలు  
 గాకుండునట్లు భద్రపడవలసియున్నది.

ఆయుర్వేద పాశ్చాత్య విధానములయందలి ప్రధానతత్వ  
 ములలో భేదమేమియు లేదు. కాని ఆయుర్వేదమునందు వాడ  
 బడిన యోషధులన్నియును దేశీయములు. చికిత్సావిధాన  
 మునగూడ కొంతభేదముకలదు. కావున రెండువిధానముల  
 నెరింగినవారును సరళభావముతో సహకారులై పనిచేయుట

నైచ్యాభివృద్ధికి చాలననుకూలము. మరియును భారతీయులకే కాక సర్వప్రపంచ వాసులకును గూడ చాల లాభకరముగ నుండగలదు.

— ఆయుర్వేదముయొక్క ప్రస్తుతస్థితి - సంస్కరణావశ్యకత —

ప్రాచీన కాలమునం దాయుర్వేద మెట్టి మహోన్నత స్థానము నధిరోహింపగలిగినను నేడుగూడ నయ్యది యెట్టి స్థానమునందే నెలకొని యున్నదని యనుకొనుట మనలను మనము మోసగించుకొనుటయే యగును. యధార్థముగ చెప్పవలసినచో ప్రస్తుతస్థితి పూర్వస్థితికి కేవలము వ్యతిరేకముగా నున్నది. ఈ దేశమునం దాయుర్వేద వైద్యులమని చెప్పుకొనువారు కోటానకోట్లున్నారు. కాని వీరిలో ప్రాచీనవిధానమును సాకల్యముగ పఠించి బోధింపగలవారు మాత్రము చాలతక్కువగ నున్నారు అదికాక వీరిలో నికను పూర్వచారపరాయణత్వము-అనగా విద్యను గోప్యముగ నుంచవలెనను భావము ఇంకను వదలలేదు. ఇది తొల్లింటిమహర్షుల యుదారభావమునకు కేవలము వ్యతిరేకమైనది. అమూల్యమగు ప్రాచీనవైద్య వాఙ్మయమునందు చాలభాగము నశించినది. నిలీచియున్న దానినైన నిప్పటివారిలో చాలమంది నిశ్చయమగు శాస్త్రాభ్యసనాభిమానముతో చదువుటలేదు. స్థిరతత్వములును బహుకాలమునుండి యాదరింపబడుచున్న చికిత్సా యోగముల (Recipes) లో రోగములకు చికిత్సచేయు విధానములును



నిలిచియుండకున్నచో ఇదివరకు తటస్థించిన ప్రాణాపాయస్థి  
 తిలో నాయుచ్చేద మీసఁకే నశించియుండియుండును. కావున  
 సంస్కరణావశ్యకత ప్రబలముగ నున్నదను విషయమును  
 మనము స్పష్టముగ గ్రహింపవలెను మన శారీరవిభాగ  
 శాస్త్రము (Anatomy) శారీరము (Physiology) లొకప్పుడు  
 సంకుచితములుగ (Comprehensive) నుండియుండినను ప్రస్తుత  
 మవి యిట్టిస్థితియందు లేవుగాన వానిని పూర్తిగామార్చి వానికి  
 మరికొన్ని విషయములను చేర్పవలసిన యావశ్యకతకలదు.  
 మన రసశాస్త్ర వృక్షశాస్త్రములు వెనుక పాశ్చాత్యశాస్త్ర  
 ములను మించియుండినను నేడు ప్రస్తుతకాలమునందలి మహా  
 న్నత శాస్త్రీయస్థానానుగుణ్యముగ మనము వానికి నూతనా  
 కృతుల సొసంగవలసియున్నది. శస్త్రచికిత్సయందు మనము  
 పూర్వము చాలయభివృద్ధిని బడసియున్నను నేడుచాల వెనుక  
 బడియున్నాము. ప్రాచీనకాలమునందు మన విద్యాభ్యసన  
 విధాన ముత్తమోత్తమముగ నుండియుండినను నేడు సోమరి  
 పోతులును బోషధమిశ్రకములును (కంపౌండరు) చాలవరకు కపి  
 రాజులమని వైద్యులమని వేర్లు పెట్టుకొనునట్లు చేయువిధానము  
 చాల విమర్శనార్హమని ఘంటాశథముగ నుడువుటకు మనము  
 జంకరాదు. మందులు (Medicine) మందులుజేయు విధానము  
 (Pharmacy) అను నీరెండు శాఖలలోను మన మిప్పటికిని  
 ప్రాచీనకారవాదులు బీరుబోకుండ్రశ్రేష్ఠముగ పనిచేయుచున్నా

మని యుప్పుంగుటయు సహజముగాదు. కాని మన గ్రంథము లలో నుదహరింపబడిన యశాపథములప్రాశస్త్యములు లోకము నకు విదితము చేయుటకు మనము చాల కష్టపడి పనిచేయవలసి యున్నది. అందులకు మనము పాశ్చాత్య దేశీయులవలెనే ఆ యశాపథములను గూర్చి ప్రత్యేకపరిశోధనములనొనరించి వానిని నూతనాన్వేషణము ల్గొనరింపవలెను. మనకిదివరకు కలిగిన నష్టమును మనము మరల పూర్తి నొందింపవలెను. మహాపండితు డైనను శుష్కించి ఆహారసంరక్షణములకు జ్యేష్ఠుతుని నాశ్రయించు తండ్రిస్థితిలో నివుడాయుర్వేద మున్నదనిన మీరు బాగుగా గ్రహింపగలుగుదురు. తండ్రి వృద్ధుడును రోగపూరి తుడు నై నంతమాత్రమున నాతనియందు విజ్ఞానబలము లింకను నిలచియుండగనే ఆతని హింసింపవలెనని ఎవ్వరైన నూచింప సాహసించురని నేను తలంపను.

ఇది అభిప్రాయము (Sentiment) తో సంబంధించిన ప్రశ్న కానేకాదు. ఒక్కొక్క సమయమున కొన్ని దీర్ఘవ్యాధు లకు చికిత్సచేయవలసి వచ్చినపుడు పాశ్చాత్య వైద్యవిధానము నందలి నిదానము (Pathology), అణుక్రిములను గురించిన శాస్త్రము (Bacteriology), చికిత్స (Medicine) యందుగల బహుళయంత్ర సమృద్ధియంతయును మాంద్యము (Inert) గా నుండుట కనబడుచున్నది. అట్టిచో నట్టివ్యాధులను ప్రాచీనుల విధించిన వంశపరంపరాగతములగు నౌషధముల(Recipes)తో

ప్రాచీన అశాస్త్రీయ వైద్యవిధానజలగు వైద్యులును కవి రాజులునే అట్టి ప్రబలవ్యాధులను కుదుర్పగలుగుచున్నారను ముఖ్యవిషయమును పాశ్చాత్య వైద్యశాస్త్ర పారంగతులగు భారతశ్రేష్ఠులు తెలిసియుండుట యావశ్యకము. అట్లు తెలిసిన వారు దురభిప్రాయమునువదలి సరళభావముతో పరిశోధించవలెనని యథార్థమగు శాస్త్రీయశక్తి యాజ్ఞాపించుచున్నది. దేశీయములగు నోషధుల సత్వమును గ్రహించుటకు విదేశీయులును వారిమార్గము ననుసరించు దేశీయులును పరిశోధనల నారంభించుట శుభసూచకమే. దీనివలన నౌషధములనుచేయుటనుగూర్చిన శాస్త్రము (Pharmacopoea) సమృద్ధము కాగలదు. మరియు నదియభివృద్ధిం (Pamper) జెందును. కాని భారతీయ చికిత్సావిధానమును దెలుపు ఆయుర్వేదమునకు కలుగు లాభమేమియు లేదు. అది మరికొంత క్షీణించుట గూడ తటస్థించును. ఇట్టి ప్రాణాపాయస్థితిలో మనము మిన్నక తటస్థభావముతో చూచుచుండవలసినదేనా ?.

— ఆయుర్వేదము పునరుద్ధారణము ప్రారంభమగుట. —

ఆయుర్వేదవైద్య లిదివర కే పునరుద్ధారణమునకుగడంగి చక్కనిపనిని చేయుచుండుట చాల సంఘోషప్రదము. గతి 10 వత్సరములనుండియు నీయుత్సాహము ప్రబలినది. దీనిఫలితము గనే యఖిల భారతాయుర్వేద మహాసభ ఏర్పడినది. ఇదివర కేడు వార్షికసభలు జరిగినవి. ఈ మహాసభకు స్థాయిసంఘ

ముగ నాయుచ్చేద మహామండలియనుపేర ప్రతినిధి సంఘము కటి యేర్పరుపబడినది. ఈ మండలికి సభ్యులను ప్రతివార్షిక సభలోను నియోగించెదరు. వారు సంవత్సరము పొడుగునను పని చేయ చుందురు. ఈ మండలివారి యాజమాన్యమున నేర్పడిన యఖిలభారతాయుచ్చేద విద్యాపీఠము దీనితోపాటుగనే పని చేయుచున్నది. ఈదేశమునందు కలకత్తా, డక్కా, చెన్నపురి, పూనా, బొంబాయి, అహమదాబాదు, అజ్మీరు, లాహోరు, డిల్లీ నగరములను పరీక్షాస్థానములుగ నేర్పరచి యీ సంఘమువారి కేకకాలమున ప్రతివత్సరమును పరీక్షలను జరిపెదరు. ఇందులకు ఆయుచ్చేద వైద్యశాస్త్రజ్ఞులలో నుత్తములును విశ్వసనీయులునగువారిని పరీక్షకులనుగా నియమించెదరు. మరియు స్థానికముగ ఆచరణభాగమున కర్మపథమున (Practical) గూడ పరీక్ష జరుపబడును. సంఘమువారు పఠనీయ గ్రంథములను నిర్ధారణచేసి రసశాస్త్రము శరీరవిభాగశాస్త్రము (Anatomy) శారీరము అగదతంత్రము లేక విషచికిత్స (Toxicology) మున్నగు వానినిగూడ పఠనీయములుగ విధించి సంపూర్ణముగ నూతనవిధానము నేర్పరచిరి. ఈరీతిగా నభ్యసించిన యాయుచ్చేదవైద్యులు ఆయుచ్చేదవైద్యమున కధికకారవస్థానమును సమకూర్పగలుగుదురు. పరీక్షలు ప్రజలలో చాలశీఘ్రముగ వ్యాపించుచున్నవి. విద్యాబోధనమునకు తగిన యేర్పాటు లొకను బాగుగ చేయబడినచో నీపరీక్షలొకనుగూడ నధికముగ

వ్యాపింపగలవు. ఆయుర్వేదకలాశాలల సంఖ్యగూడ నానాటికి హెచ్చుచున్నది. చెన్నపురిలో నొక శ్రేష్ఠమగు కళాశాలగలదు. దీనికి వైద్యరత్న పండిత డి. గోపాలాచార్యులవారు కార్యనిర్వాహకులుగనున్నారు దీనికిచేరి యొకధర్మవైద్యశాలకూడగలదు. బాంబాయిలో డాక్టరు పోపటు ప్రభురాజుగారి పరిపాలనక్రింద నొక కళాశాలకలదు. డాక్టరుగా రహర్షి శములు తమసర్వస్వమునా కళాశాలకొరకే వినియోగించుచున్నారు. జయపురము మహారాజావారి కళాశాలలో నాయుర్వేదశాఖలో చాలమంది విద్యనభ్యసించుచున్నారు. ఆశాఖకు ఆయుర్వేదాచార్యపండిత లక్ష్మీరామస్వామిగారు మున్నగువారు పలువురు పాఠ్యాయులు గలరు. పూనాలో శ్రేష్ఠమగు నాయుర్వేద పాఠశాలగలదు. దీనిభారమునంతయును పండిత కృష్ణశాస్త్రికవడె. బి.ప. గారు వహించియున్నారు. తిరువాన్కూరునందును మైసూరునందును దొరతనమువారి దొరచిన ఆయుర్వేద కళాశాలలుకలవు. ఆ కళాశాలలలో పట్టములను బడసినవారిని ప్రత్యేకవిద్యాభ్యాస మొనర్చుటకు దొరతనమువారు వారికి విద్యావిరాళములిచ్చి హిందూదేశమునందలి వివిధాయుర్వేద స్థానములకు బంపుచున్నారు. లాహోరులోని దయానంద ఆంగ్లో వెర్నాక్యులరు కళాశాలలో పంజాబు విశ్వవిద్యాలయమువారి ధనసహాయమును బడయుచున్న ఆయుర్వేదశాఖ కలదు. ఇది బాగుగా పనిచేయుచున్నది. దీనిని మరల నవరించి నూతన ప్రస్తుత కాలా

జ్ఞాత వస్తునిచయముచుగూడ చేర్చెదమని స్త్రీనిపలుగారి లేఖనలన తెలియుచున్నది మరియు సంయుక్త రాష్ట్రములందలి ఫిలిఫిత్ లోనున్న లలితారీ ఆయుర్వేద కళాశాలయును డిల్లీలోని బనవారీలాలు ఆయుర్వేద పాఠశాలయును నూతనాయుర్వేద కళాశాలయును కాంగేరిలోని గురుకులాయుర్వేద పాఠశాల మున్నగునవియును యధాశక్తిని బాగుగా పనిచేయుచున్నవి. బంగాళమున నెకటి రెండాయుర్వేద పాఠశాలలుగలవు. కాని అవి శ్రద్ధగాపనిచేయుటలేదు. అయినను ఇచట ఆయుర్వేదము పల్లెకూటపుపద్ధతియందును, ఉమేజవారుచేయు పద్ధతియందును గొప్పకవిరాజుల (Tol and Apprentice Systems) నలన నేర్పబడుచున్నది. ఇచటనున్న సుప్రసిద్ధులగు కవిరాజులందరునుగూడ చాలమంది శిష్యులకు బోధించుచుండుటయేకాక వారికి విద్య సాంగమగువరకును అన్ననస్త్రములును బసలును ఇచ్చి యేండ్లతరబడిగ చెంతనుంచుకొని స్వయముగ విధానములగూడ నేర్పుచున్నారు. కావునహిందూదేశమునం దాయుర్వేద కళాశాల పాఠశాలలు లేవని కొందరు చేయుచున్న వాదమున కాధారములేదు.

ఏడుభాషలలో 50 ఆయుర్వేద పత్రికలు ప్రతిమాసమునందును ప్రకటింపబడుచున్నవి. ఇటీవల వైద్యప్రపంచమునకు గోచరించిన నూతనవిషయముల నన్నిటినిగూడ సీపత్రికలవగతముచేసికొని విస్తరింపచేయుచున్నవి. అఖిల భారతా

యు ర్వేద ప్రదర్శనములు ప్రతిసంవత్సరమునందును మహా సభలవారివలన జరుపబడుచున్నవి. వీనివలన నూతనౌషధులను గుర్తించుట ఉపయోగించుట మున్నగు విషయములు నానాటి కధికముగ తెలియగలుగుచున్నాము. నూతనగ్రంథము లధికముగ సంపాద్యములగుచున్నవి. దేశీయ వైద్యమునకు సంబంధించిన వనౌషధుల నన్నిటిని సంగ్రహించి గురితించి వివరించుటకు దీక్షితులగు లెఫ్టనెంటు కర్నలు కే. ఆర్. కీర్తికరు ఐ.ఎమ్.ఎస్., ఎఫ్ ఎస్.ఎస్., మేజరు బి. డి. శాసూ ఐ. ఎమ్. ఎస్. గార్లు మున్నగు పండితులు చాలశ్రమపడి పనిచేయుచున్నారు. శారీరవిభాగశాస్త్రము (Anatomy), శారీరధర్మశాస్త్రము (Physiology), నిదానము (Pathology), అగదతాత్రము (Toxicology), స్వాస్థ్యవృత్తిము (Hygiene) మున్నగు విషయములనుగూర్చి ఆయు ర్వేదవిద్యార్థుల కుపయుక్తములగునట్లు సంస్కృతము, మహారాష్ట్రము, హిందీ మున్నగు భాషలలో పఠనీయగ్రంథములను వ్రాయుచున్నారు. సంస్కృత గ్రంథములధికముగ వ్యయమగుట ప్రారంభమైనది. బొంబాయి వాస్తవ్యులును నిరంతరము పరిశ్రమ మొనరించుటయందు దీక్షితులునగు పండిత యాదవజీ త్రివిక్రమజీగారు ఆయు ర్వేదగ్రంథమాలయను శీర్షికక్రింద నాయు ర్వేదములగూర్చిన యపూర్వ గ్రంథములను ప్రకటించుచున్నారు. పూనాలో నానందాశ్రమ సంస్కృత ముద్రాలయమువారలు, మైసూరు తిరువాన్కూరు

దొరితనములవారలు, వంగ దేశమునందలి ఆసియా సంఘము వారలు అమూల్య గ్రంథములను ప్రకటించినందుకు వందన సహస్రము లాచరించుచున్నాము.

— హిందూ ఓశ్వపద్యాలయమువారికి విజ్ఞప్తి. —

ఇంతపని జరుగుచున్నను ఇంకను జరగవలసిన మహా త్కార్యము వంక పారజూచిన నిది చాలస్వల్పమని శోచక మానడు. ఆయుర్వేద పునరుద్ధారణమే తమ జన్మమునకు సాఫల్యమని తలంచి యముద్రితగ్రంథ సముపార్జనము కొరకు ప్రోత్సాహుల విషయము నెఱిగినవారగు పండితులు దీర్ఘ కాల సంచారమునకు గడంగవలెను. విదేశీయుల దండయాత్రల వలన దక్షిణహిందూస్థానమున కధికమగునష్టము కలిగియుండ వేడు గాన నాభాగమున నట్లు సంచారమొనరించిన నచట నమూల్యగ్రంథములు లభింపగలవు. శారీరచ్ఛేదన శాస్త్రము ననుసరించిన శరీరచ్ఛేదనలు (Anatomical Dissections) జంతుదేహధర్మశాస్త్రము ననుసరించి చూపుపనులు (Physiological demonstration) ప్రకృతిశాస్త్రము (Physics) ను రసతంత్రమును (Chemistry) నేర్పుతరగతులు వీనిని నేర్చుటకు వలయు సర్వోపకరణ సముపేతములగు నాయుర్వేద కళాశాలలను ప్రతిరాష్ట్రమునందు నేర్పరచి వాని నీ విశ్వ విద్యాలయానుబంధములుగ నొనరింపవలెను. ఈ కళాశాలల కనుబంధములుగ దీర్ఘవ్యాధులకుచికిత్సచేయుటకు దగిన వైద శాలల నేర్పరుపవలెను. అట్లేర్పరచినచో నిదివరకేర్పరుపబ



యున్న సాశ్చాత్యవైద్యశాలలు చేయుచున్న సత్కార్యమున  
 కివి సహకారులుగ నుండగలుగును. ఆయుర్వేదవిద్యార్థులకు  
 కర్మపథములను (Clinical Knowledge). ప్రత్యక్షముగ  
 నత్యధికముగ వ్యాపించుటకు తగిన యాప్రతిష్ఠాపనములు తర  
 గని జలముగల తేటనీటి యూటలై దనరావలెను. దేశీయ  
 వనోపధులను పరిశోధించుటకును ఆయుర్వేద విధానమున  
 నూతనవిషయములను కనుం గొనుటకును ప్రదర్శించుటకును  
 నీ ప్రతిష్ఠాపనములయందు భాగములో నోపధములను సిద్ధము  
 చేయుటకును పదార్థములను విభజించుటకును తగిన రసశా  
 లల (Pharmacological & Analytical laboratories)  
 నేర్పరుపవలెను. అవి నిరంతరముగ పనిచేయుచుండవలెను.  
 సహజవస్తుజ్ఞానము కలుగుటకును పరిశోధనమున కవకాశముం  
 చుటకును ఆయుర్వేదగ్రంథ భాండాగారములను షోటలను  
 దేశీయవనోపధి ప్రదర్శనశాలలను ఓషధిప్రస్థములను (Her-  
 beria) తగిన జాగ్రత్తతో నేర్పరచవలెను. ప్రస్తుతమునం  
 దాఢికస్థితినిబట్టి యిదియంతయును దుర్భరకార్యమని తోచ  
 వచ్చునుగాని ఇవియన్నియును మనకాశయములుగ మనదృష్టి  
 పథంబున నుండవలెను వైద్యశాస్త్రమునందు భారతీయవిజ్ఞాన  
 మును కేంద్రీకృత మొనరింపవలెనను దీక్ష మనకున్నచో వీని  
 నన్నిటిని మన మేర్పరుపవలెననుట నిర్వివాదాంశము. ఈ దేశీ  
 యులును బాధితులునునగు కోట్లకొలది ప్రజల నీయాయుర్వేద  
 మెన్ని శతాబ్దములనుండియో కాపాడినది. ఇప్పటికి నత్యధిక

ముగ కాపాడుచున్నది. కావున పాశ్చాత్యవిధానములవలన లభ్యమగు మెరుగులనన్నిటిని మనము దీనికి నిర్దోషముగ సంఘటించి సంపూర్ణ ప్రకాశ మొనరించి తమ కుపయుక్తముగ నొనరింపవలెనని ముక్కోటిప్రజలును మనలను కోరుచున్నారు. మన మొక మహత్తమమైన యాశాంకురమును కలిగించితిమి. విశ్వవిద్యాలయ భావిఫలితమునందు మనము సంపూర్ణవిశ్వాసమును కలిగియున్నాము. గాన నిట్టిభూతశీత మహిమాన్నత కార్యమునం దీ మహాశయమును స్థాపించుట విశ్వవిద్యాలయమునకు విధియైయున్నది.

సంస్థానాధిపతులయొక్కయు వదార్కులగు ధనికులయొక్కయు సహాయమువలననే యాయుర్వేదపాఠశాలలో నింతటి యుపయుక్తములగు పనులు జరుపబడుచున్నవిగాన యాశయూనుగుణ్యముగ వానిని విస్తరింపజేయు భారముగూడ వారియందే యున్నది

— ( దొరతనమువారికి విజ్ఞప్తి ) —

ఆయుర్వేద విధానమున కుదారభావముతో సహాయముచేసి దానినికాపాడుటకు ప్రభుత్వమువారును ప్రజలును గూడకలిసి పనిచేయుట కికనైన గడంగుట యత్యవసరము. హిందూదేశమునందు వైద్యావశ్యకత స్వల్పమును మితమున కూడగాదు. దేశమందలి జనసంఖ్య చాల హెచ్చుగానున్నది దేశమందలి వైద్యులసంఖ్యను దీనితోబోల్చిచూచినచో నది

దేశములకన్న హిందూదేశమునందే వైద్యసహాయము చాల  
 తక్కువగుచున్నదని స్పష్టమగును. ఈదేశమందు కోల్లకొలది  
 ప్రజలు సాలుపోడుగునను నున్యజ్వరములు, పినూచి, మహా  
 మారి, జ్వరములు, దీర్ఘవ్యాధులు మున్నగువానిచే బాధపడు  
 చుందురు. వీరికి చికిత్సచేయు పాశ్చాత్యవైద్యులసంఖ్య మహా  
 సముద్రమున కైలబిందువువలెనున్నది. 20000 మంది కొక  
 వైద్యుడువంతున పాశ్చాత్యవైద్యు లీదేశమునగలరు. ఇది యతి  
 శయోక్తికాదు. మనహిందువులకు జనాభాలెక్కలే ప్రమా  
 ణముగ నున్నది. పాశ్చాత్య వైద్యవిధానముతోపాటు ఆయు  
 ర్వేద విధానముగూడ యభివృద్ధి నొందినగాని యీ రోగులకు  
 బాధావిమోచనముకానేరదు. ఆయుర్వేదవనోషధులు పుష్క  
 లముగనున్నవి. వానికీ కరవులేదు. యుద్ధమువలన వానిధర  
 విపరీతముగ పెరుగదు. ఇట్టి దేశీయవనోషధుల సహాయమున  
 నెందరో యుదారభావులు మహానముగా నిట్టి సత్కార్యమును  
 చేయుచున్నారు. వారి నందుల నభినందించువారెవ్వరును  
 లేకున్నను వారునేవను చేయుచునేయున్నారు. అట్టి వారిని  
 ప్రోత్సహింపదగునుగాని నిరసించుట పాటిగాదు. ఏలయనిన  
 వారి పతనముగాని వినాశనముగాని ఆశాభరితులై ప్రభుత్వము  
 వారిదిక్కు చూచుచున్న కోల్లకొలదిగనున్న ప్రజలందరికిని  
 గూడ పతనవినాశ హేతువులేయగును. మనయదృష్టమున దయా  
 శీలురగు మనపరిపాలకు లీవిషయమున సశ్రద్ధచూపుచున్నారు.  
 అఖిలభారతాయుర్వేద మహాసభవారి విజ్ఞప్తికి వారిదివరకే

సమాధాన మొసంగియున్నారు. జగన్నాధమునందును ముజుఫరువునందును నేర్పరుపబడబోవు సంస్కృత కళాశాల లలో నాయుర్వేదముగూడ పఠనీయభాగముగ నేర్పరుపబడునని బేహారు ఒరిస్సారాష్ట్రముల దొరతనమువారిదివరకే యభయమిచ్చియున్నారు (నెం. 2596 ఇందున తేదీ 19-12-1911.) ఆయుర్వేద మహామండలి కార్యదర్శికి దొరతనమువారు వ్రాసిన లేఖ ఆయుర్వేదవాన్వికగ్రంథమున(కాలెండరు) నిదివరకే ప్రకటింపబడినది. బాంబాయి మెడికల్ రిజిస్ట్రేషనుఆర్ట్సు నిబంధనల ననుసరించి పూనాలోని ప్రాచీన ధర్మాయుర్వేద వైద్యశాలను దొరతనమువారి రెజిస్ట్రేషనుగాని మా విజ్ఞాపనముపైని దానిని మరల ప్రారంభించిరి. చెన్నపురిలో డాక్టరు కృష్ణస్వామయ్యురూగారి కేసు అనుకూలముగనే పరిష్కరింపబడినదిగాని కొంతయంతము విడువబడినది. (దాని ఫలితమింకను నిర్ధారణ కావలసియేయున్నది). ఇట్లు దొరతనమువారు పలువిధముల ననుగ్రహముల జూపినందుకు నందనము లాచరించుచున్నాము. గాన కాలక్రమమున భూతహితార్థము ఆయుర్వేదము పునరుద్ధారణమునకు మనము చేయుచున్న పనియందు కరుణామయులగు మన దొరతనమువారుగూడ నత్యధికమగు సానుభూతినిచూపి యీ మహాత్కార్యమునకు దోడ్పడుదు రనియే మనము విశ్వసించెదము.

శ్రీమద్భక్త్యంతరయోగము.

# ఆయుర్వేదాశ్రమ గ్రంథమాలయందు

మాచే సంప్రదాయానుసారముగ వ్రాయబడి ముద్రితములై  
క్రమమునకు సిద్ధముగ నున్న

## ఆయుర్వేదవైద్యగ్రంథములు.

\* శాశ్వత చందాదారులకు మా మాధవనిదానముతప్ప మిగత పుస్తకములు  
100-కి 25-రూ. తగ్గించి ఇవ్వబడును.

- |    |                                                                                                                                                                                                  |
|----|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| 1. | మాధవనిదానము - సంస్కృతము. విపులాంధ్రీ<br>వ్యాఖ్యాయుతము. రోగనిదానాదులం దెలుపు గొప్ప<br>వైద్యగ్రంథము. వె: ... .. 8 0 0                                                                              |
| 2. | పథ్యాపథ్యము - సంస్కృతము. విశదమగు తెనుగు<br>తాత్పర్యమువ్రాయబడినది. ప్రతిరోగమునకును హితా<br>హితములగు పథ్యాపథ్యములను దెలుపును. వెల ... 1 0 0                                                        |
| 3. | ఆయుర్వేదపరిభాష.-అనేకగొప్ప ఆయుర్వేదగ్రంథ<br>ములనుండి సంగ్రహింపబడినది. సంస్కృతమునకు<br>చక్కని తెనుగుటీక. ఆయుర్వేదోపధముల జేయు<br>వారు ముఖ్యముగ నెరుగవలసిన విషయములనేకము<br>లిందుగలవు. వెల ... .. 1 8 |
| 4. | అగస్త్యవైద్యము-దక్షిణదేశపు వైద్యసంప్రదాయ<br>ములను బోధించు తెనుగువచనము. వెల ... 0 4 0                                                                                                             |

\* ఇంతవఱకు ముద్రితములును నికమీద ముద్రింపబోవు గ్రంథముల  
నన్నిటిని గ్రహించువారు శాశ్వతచందాదారులగు నెన్న బడుదురు.

- 5. ఆయుర్వేదాంగి నైల్యత్రయము - ఆయుర్వేదమున శస్త్రచికిత్స నెట్లు కనుగొనినదియు దానినిభ్యసించు మార్గములను బోధించు తెనుగువచనము వెల ... 0 4 0
- 6. వస్త్రీకర్మము - "పిచికారి" యొక్క స్వరూపమును దాని సుపయోగించు విధమును అందుపయోగింపబడు చికిత్సామార్గములును వ్రాయబడియుండు తెనుగు వచనము. వెల ... .. 0 4 0
- 7. అర్కప్రకాశము - ప్రతిమాలికనుండియు "అగ్రఖుల" దీయట కుపాయములను వానిచే రోగములను కుదుర్చు మార్గములను ఆయుర్వేదపద్ధతి ననుసరించి తెలుపు గొప్పచికిత్సా గ్రంథము. సంస్కృతమునకు విస్తృతమైన యాంధ్రీ వ్యాఖ్యానము వ్రాయబడి యున్నది. వెల ... .. 2 0 0
- 8. భేషజకల్పము - వైద్యప్రక్రియలను తెలుపు సుప్రసిద్ధ ఆంధ్రీపద్యకావ్యము. అతి విపులముగ నాంధ్రీ వ్యాఖ్యానము కలదు. వైద్యులమాత్రమే గాక ప్రతి యాంధ్రీకును చూడతగినయు త్తమగ్రంథము. వెల... 1 0 0
- 9. రసప్రదీపిక - రసతంత్రప్రక్రియలను బోధించు సుప్రసిద్ధ మైన తెనుగు పద్యకావ్యము. రసాల్లవాది గ్రంథముల సహాయముచే తేటతెనుగున తాత్పర్యము వ్రాయబడి నది. ఇందు తెలుపబడియుండు లోహోదిధాతువులకు ఇంగ్లీషుపేర్లు చూపబడియున్నవి. వెల ... 1 8 0
- 10. ఆయుర్వేదచరిత్రము - ఆయుర్వేదము అందలి నినుయములు మొదలగువానిని విఫలముగ చర్చించు తెనుగు వచన గ్రంథము. వెల ... .. 0 4 0

- 11. అధ్యక్ష కాభిభాషణములు - "హం బాయి" "కొల్లం గోడు" లతో జరిగిన ఆయుర్వేద వైద్యమహాసమ్మేళన మునయ్యిన ప్రధానోపన్యాసములు. ఇందు ఆయుర్వేద వైద్యక విషయములును, అందలి గ్రంథములును ఆయా దేశములయందు వైద్యాభివృద్ధియును రాజకీయ వైద్యక శాసనమును విపులముగ విమర్శించబడినవి. ... 0 6
- 12. ఆంధ్ర దేశము - వైద్యసహాయము. వెల ... 0 1
- 13. హిందూవిశ్వవిద్యాలయము - ఆయుర్వేద ప్రశస్తి - ఇది మహామహోపాధ్యాయ కవిరాజ గణనాథశేఖ ఎం. పి. ఎల్. యం. ఎస్. గారితో ఆంగ్ల భాషయందు వ్రాయబడినది. వెల ... 0 4
- 14. పైదానికి ఆంధ్రమున పరివర్తితము - ఇందు ఆయుర్వేదము ఆధారంపితమగు శాస్త్రము గాద (Scientific) నియు త్రిదోషతత్వపనిశ్చయము మొదలగు విషయములు చక్కగ విమర్శింపబడినవి. వెల... 0 6 0
- 15 హిందూవిశ్వవిద్యాలయము-గత నూరు సంవత్సరముల కాలములోని వైద్యాభివృద్ధి. ఇది లెఫ్టనెంటు కన్నల్ కే. ఆర్. కీర్తికర్. ఎఫ్. ఎస్. యస్. ఐ ఎం. ఎస్. (రిటైర్డు) గారితో ఆంగ్ల భాషయందు వ్రాయబడినదానికి ఆంధ్రమున పరివర్తితము. ఈ గ్రంథనామము జేతనే నిందలివిషయములు స్వచ్ఛందముబోధితము. వెల 0 6 0

వైద్యరత్న పండిత డి. గోపాలాచార్యులు,

లైబ్రరీ గ్రాప్ ఆడ్రసు, }  
 " పండిట్ " మదరాస్. }

ఎ. వి. ఎస్., ఎ. ఎం. డి.  
 ఆయుర్వేదాశ్రమ గ్రంథమాలా ఆఫీస్,  
 నెం. 55, ఆచారప్పకోవీధి, జి.టి. మదరాస్.